

POPOTNIK

Pedagoški in znanstven list

L. XXXII.

1911

Štev. 5. ::

Ureja

M. J. NERAT,

šolski ravnatelj v Mariboru.

Last in založba Zaveze avstrijskih jugoslo-
vanskih učiteljskih društev ::

:: Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani ::

V Ljubljani, dne 15. maja 1911.

Vsebina:

1. Dr. Ivan Lah: Dpsitej Obradoyič	129
2. Avguštin Požegar: Misli o reformi ljudske šole. (Dalje.)	137
3. Pav. Fleré: H. Scharrelmann. (Dalje.)	144
4. Janko Polák: Iz mojih drobnih zapiskov	147
5. Književno poročilo	152
6. Glose	153
7. Razgled.	
Jezikovni drobiž	155
Časopisni vpogled	156
Šolstvo na slovanskem jugu	158
Razne vesti	159
Mala poročila	160

Javůrekova

Palestina s ptiče perspektive

odobrena od ministrstva a 14 K;
napeta na palice 15 K.

Lichtnekrův

Stroj za demonstracijo o stalnosti lege trdnih teles.

Brez konkurence! Franko z zavojem 11 K.

Pločevinaste škatlice za rudnine.

85×85 — 30 v; 100×75 — 36 v;
100×150 — 40 vin.

Pošilja F. B. Škorpi, strokovni učitelj in urednik v Pragi VII.

POPOTNIK

izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in
stane na leto 6 K, pol leta 3 K, četrt leta

::

1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.

::

Naročnino in reklamacije

sprejema „Zavezin“ blagajnik Fr. Luznar v
Kranju. — Rokopise je pošiljati ravnatelju

::

M. J. Neratu v Maribor, Meščanska cesta (Bürgerstraße) šte. 6

::

::

Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

::

Dositej Obradovič, srbski prosvetitelj in učitelj (1739 — 1811).

Dr. Ivan Lah.

„Učitelj, ki podaja samo znanje, je obrtnik, učitelj, ki vzgaja značaje, je umetnik, pravi Colonel Parher, mi pa lahko pridenemo: „učitelj, ki išče in najde nova pota in cilje ljudske izobrazbe in vzgoje, je mislec, iznajditelj. On je enak vsem onim velikim duhovom, ki so iskali in našli nove skrivnosti in zaklade prirode in duha. Letos obhaja srbski narod stoletnico svojega največjega učitelja Dositeja Obradoviča in Slovenci imamo vzroka dovolj, da se ga spominjamo. Morda ga nimamo v nobeni zgodovini pedagogike, ampak sodil bi tja po vsej pravici, kajti bil je reformator srbske vzgoje, prosvetitelj in učitelj v najširšem pomenu besede. Po svojem nemirnem in burnem življenju spominja nas Dositej Obradovič na druge znane reformatorje vzgoje kakor so: Hutten, Ratke, Komensky, Rousseau, Basedov, Pestalozzi in drugi. Pa tudi v svoji vnemi in vztrajnosti ne zaostaja za njimi, zato bi morali o njem prav tako govoriti, kakor govorimo o drugih. Ako pa je bilo doslej njegovo ime v naših širših in pedagoških krogih neznano, naj nam bo njegova stoletnica prilika, da se поблиže seznanimo z največjim prosvetiteljem in učiteljem slovanskega juga, kar jih ima osemnajsto stoletje.

Prosvitljenstvo oz. t. zv. prosvitljeni absolutizem je le malo vplival na naše južne dežele. Pri nas smo ga občutili le pod pritiskom t. zv. jožefinizma t. j. šele potem, ko je vlada sama vkljub vsem tradicijam in navadam začela izvrševati reforme. Prosvitljeni osemnajsti vek je hotel pred vsem prosvetiti široke mase, zato je ravno vzgoja postala tedaj najvažnejši predmet. Velika vera v moč razuma in prosvete se je izražala v šoli. Vsi: racionalisti in sensualisti, Voltaire in Rousseau — in učenci obeh — so verjeli v človeško dobroto, trdili so, da je človek

po naravi dober in verovali so v moč vzgoje, češ da more vzgoja iz človeka napraviti, kar hoče. Na atavizem in dedičnost niso verovali, ampak so smatrali vzgojo za ono vsega-mogočno silo, ki dela iz slabega človeka dobrega človeka iz slabe družbe dobro družbo. Bilo je sicer ravno v tem času važno vprašanje, ali so nekatere ideje človeku vrojene, ali pridejo šele iz skušnjje, ali prinese človek z močnimi že na svet seboj, ali si jih šele pridobi z vzgojo, ali je narava sama po sebi dobra, popolna, ali je slaba, nepopolna. Prevladovali pa sta dve smeri: Lockeov sensualizem, ki je trdil, da je človeška duša ob rojstvu tabula rasa, t. j. nepopisana tabla, na katero pride šele to, kar občutijo, vidijo, slišijo naša čutila, da je v otročjo dušo mogoče zapisati vse, kar hočemo; zato se je glasil njegov stavek: Glavna stvar v vzgoji je, kakih navad se naučimo. Druga smer pa je bila francoski racijonalizem, ki je veroval v zmago in vsega-mogočnost razuma, češ da je treba le pravega spoznanja in bo na svetu vse lepo. Spoznanje pa pride z vzgojo, s poukom, s prosveto. Zato je prišla taka velika vera v vzgojo in tudi Rousseau s svojim naturalizmom je ni zanikal. „Človek je po naravi dober,“ je rekel, „toda kultura ga je izpridila.“ Zato je zahteval naravne vzgoje, svobodnega razvoja, kar je bilo sicer protest proti prosvitljenstvu, v resnici pa ga je le izpopolnjevalo. Vera v moč vzgoje, v silo vede in prosvete v vsega-mogočnost človeškega duha in razuma je bila tako velika, da so vanje verovale tudi vse kronane glave tedanje dobe: Friderik Veliki, Katarina Velika, Jožef II. Vsi so bili prijatelji vede in ljudske prosvete, podpirali so učenjake, filozofe in znanstvenike, uravnavali so državo po njih nasvetih, postavili so se proti dotedanji zapovedovalki cerkvi in so proglasili vzgojo in šolo državljana v zadržavno stvar. Dosegli so celo, da je bil 1773. razpuščen jezuitski red in njegove šole so postale posvetne. Konfiscirano premoženje samostanov in menihov, ki so dotedaj živeli na račun ljudske praznovnosti, je postalo podlaga splošne ljudske šole. Reformirale so se univerze srednje in ljudske šole. Latinščina kot poučevalni jezik je izginila iz višjih šol, začelo se je predavati v domačih jezikih. Ljudska šola je imela namen dati ljudstvu pouka v narodnem jeziku.

Taka je bila doba, v kateri je živel Dositej Obradović. Poleg reformacije je ta doba najslavnejša doba v zgodovini pedagogike. In ta zgodovina s spoštovanjem imenuje tudi ime Dositeja Obradoviča. Morda nobena zgodovina ne pozna toliko utopistov, kakor

zgodovina pedagogike, saj so spisi vseh velikih reformatorjev vzgoje kakor utopije. Tudi Dositej Obradović je bil utopist, kakor vsi oni veliki duhovi njegove dobe, katerih učenec je bil. Toda Dositej Obradović je bil tudi mož praktičnega dela, vstrajen, bojevit, neupogljiv, in v tem je njegov pomen. Velika vera v dobroto človeka in družbe, brezmejno zaupanje v vsegamogočnost pouka, vede in prosvete, neskončna ljubezen do svojega naroda je vodila vse njegovo delo in živ-

ljenje. Zato je njegovo življenje viharo in nemirno, kakor vseh onih,

ki so verjeli, upali in ljubili: Komensky, Rousseau, Pestalozzi. Toda kaj njemu pot! Videl je le cilj.

Vplive prosvetljenega absolutizma smo celo mi Slovenci malo občutili, vkljub temu da smo bili v okvirju Avstrije. Imeli smo sicer eksjezuite in akademijo „operosorum“, poznamo nekaj imen:

Novak, Gruber. Odmev te dobe so bili tudi Zois, Linhart, Vodnik. Toda velikega prosvetitelja in učitelja slovenska kulturna zgodovina te dobe ne

pozna: vlada je šole vsiljevala, iz pedagoške literature smo dobili le „Zern ali vunuzetek s teh metodneh buku“, Kumerdej se ni pospel do kakega samostojnega dela. Vsled razmer je bilo ljudsko šolstvo siromašno; vlada je želela nemških šol in to vsled centralizma in enotnosti. Manjkalo je knjig in učnih moči; janzenisti pa so skušali diskreditirati prosvetno delo, ki je prihajalo od zgoraj. Tako je bilo pri nas. Preden smo se zavedli velikega mo-

menta je prišla Ilirija in preden smo se zavedli nje, je prišla sveta alijanca. Narodnost ni delo francoske revolucije, ampak prosvetljenske dobe; zato ji je manjkalo vsega, ako ni bilo v nji prosvetljenskih idej.

Ako smo mi malo občutili evropsko kulturno gibanje, so ga mogli tem manj občutiti Srbi, ki so bili takrat po večini še pod turškim jarmom in so imeli priliko videti evropsko kulturo le v dolgotrajnih vojnah, ki so se od leta do leta ponavljale na njenih mejah, ko so se evropske države bolj in bolj ojunačevale proti onemoglemu in propadajočemu mohamedanskemu cesarstvu. Znano je, kaka je bila ta kultura. Le Srbi v Banatu, v Slavoniji in v Dalmaciji so bili v zvezi s kulturnim svetom. In v teh provincah se je pojavil veliki narodni učitelj Dositej Obradović: V Banatu se je rodil, v Slavoniji se je učil, v Dalmaciji je začel svoje delo. Toda Dositej Obradović je videl, da Srbi niso samo v teh provincah, ampak da so velik narod, ki prebivajo v deželah na jugu Donave. Ta narod pa ni bil razdeljen samo po deželah, ločil se je tudi po veri in zakonu. Obradović je spoznal, da meje in dežele ne smejo deliti naroda, ne smejo ga ločiti tudi vere in zakoni, kajti **rod in jezik** sta skupna podlaga enega naroda; tako je Obradović začel svoje delo. V času, ko je nastopil Dositej Obradović, še ni bilo rešeno vprašanje srbskega književnega jezika. Kolikor se je sploh pisalo, je pisala vsaka pokrajina po svoje. V Dubrovniku se je pisalo še najbolj čisto. Splošno se je pisalo v cerkvenoslovanskem jeziku, ker so bili pismeni ljudje samo svečeniki in menihi in ti so mislili, da so knjige samo za nje in za cerkvene potrebe. Niso torej pisali v narodnem jeziku, ampak v oni mešanici, ki je nastala iz cerkvene staroslovenščine, iz ruščine in iz raznih srbskih primesi.

Prvi je bil Caharija Orfelin (1768), ki je rekel, da je treba knjige namenjene preprostemu narodu pisati v posebnem, narodu razumljivem jeziku in sam je tudi pisal, kakor je vedel in znal. Za njim je prišel Dositej Obradović in za tem Vuk Karadžić, ki je z geslom: piši, kakor slišiš, končno izbojeval boj proti staremu jeziku. Obradović stoji v sredi med obema in je največji, kajti on je povedal, zakaj je treba dati narodu knjige v njegovem jeziku. On ni hotel narodu samo pisati, hotel ga je vzgajati.

Dositejev jezik še ni popolnoma čist: pozna se vpliv cerkvenega slovanskega jezika in ruščine, toda Dositeju ni bilo na tem, kako pove, ampak: kaj pove, in to je hotel povedati tako, da bi bilo vsem razumljivo. Približal se je popolnoma narodu in je tudi nam Slovencem v originalu popolnoma razumljiv.

Dositej Obradovič je bil otrok svoje dobe. Njegovo življenje nam nudi najboljši pogled v kulturne razmere tedanjega časa. Svoje življenje je popisal sam in je živ dokaz njegovega nemirnega duha, ki vedno išče novih misli novih potij, da se izpopolni sam in da prosveti narod. Dositej Obradovič je pravi apostol svojega naroda; bil je menih, pridigar, učitelj, pisatelj, filozof, tiskar in založnik, reformator in državnik.

* * *

Kdaj se je rodil, ni natančno znano, kakor je to navadno pri vseh slavnih možeh. Doslej se je mislilo, da se je rodil meseca septembra 1739, toda v samostanu Hopovo je na dveh mestih zapisano, da je imel Dositej l. 1758., ko je postal menih, 16 let, torej se je rodil l. 1742. Toda to je za nas brez pomena. Njegov rojstni kraj je vas Čakovo v temešvarskem banatu. Njegova mati je bila jako razumna ženska, kakor piše sam o nji, in se je že od nje naučil nekoliko čitati in pisati. Toda že s šestim letom je bil sirota. Za dečka se je zavzel stric, ki je bil brez svojih otrok, naučil ga je katehezo in psaltir in ga je določil za popa. Dimitij — to je bilo Obradevičevo krstno ime — se je hitro učil in kmalu niso več zadostovale cerkvene knjige, ki jih je našel v cerkvi za oltarjem. Te knjige so jako vplivale na njegovo mlado dušo. Življenje raznih svetnikov je čital s tako vnemo, da je sam hotel postati svetnik. Toda kako bi mogel postati svetnik v Banatu, brez puščave; saj je večina onih svetnikov bilo puščavnikov in menihov. Zato je utekel z nekim menihom, da bi tako prišel na Turško, ker so tam brezverci in ker je slišal, da je tam puščava. Stric ga je še o pravem času dohitel, našel ga je v strojirskem samostanu in ga je odpeljal domov. Da bi mu izbil iz glave misli o svetniškem poklicu, ga je dal stric v Temešvar, da bi se tam učil rokodelstva, toda Dimitrij je pobegnil z nekim tovarišem na Fruško Goro, kjer so znani srbski samostani. To je bilo l. 1757. Bilo mu je 15 let in sam piše: „Peš nisem znal hoditi, ampak ta dan so bile noge kakor krila. Vodja hopovskega samostana na Fruški Gori, otec Milutinovič, ga je rad sprejel za svojega učenca; toda kako ga je presenetilo, ko je videl, da zna mladi dečko ne le iz psaltira, ampak iz vsake cerkvene knjige bolje čitati nego on, otec Milutinovič, sam. To mu je tudi priznal: „Ko boš slišal, kako jaz berem, se mi boš smejal in to ne bo prav.“ Zato bi se bil rad iznebil umnega in učenega učenca. Toda Dimitrij je bil priden in ubogljiv, ponižen in bogaboječ, čital je asketične knjige, molil in postil se je, da je kar omedleval. Tudi to otcu Milutinoviču ni bilo po volji in mu je zapretil, da ga zapodi, če bo počel take stvari s svojo pobožnostjo, ker so ljudje iz okolice že govorili, da dela čudeže. In tudi iguman je to verjel. L. 1758. je škof v

Karlovcih posvetil Obradoviča v dijakona in mu je dal pri tem ime Dositej. L. 1760. je Dositej s 30 cekini zapustil samostan Hopovo in je šel čez Slavonijo v Zagreb, kjer se je iz hrvatske gramatike naučil latinsko. Na tem svojem potovanju je Dositej prvič spoznal, da so Srbi in Hrvatje en narod od Tamiša do Gorenje Save. Dositej je hotel postati učen bogoslovec. Zato je hotel oditi v Kijev, v pečersko lavro, toda za pot je bilo treba denarja; ker je bila ravno sedemletna vojna, je upal Dositej priti v zvezo s kakimi ruskimi četami in bi se mu tako posrečilo priti na Rusko v Kijev, kjer so sloveli najboljši bogoslovci. Ker se Dositeju v Zagrebu ni ponudila nikaka ugodna prilika, je odšel k vladiki Danilu Jašiču v Plaski. Ta mu je svetoval, naj gre v Dalmacijo, ker tam iščejo učitelja za otroke. Dositej je upal, da bo na ta način zaslužil denarja za pot in je odšel preko Velebita v samostan Krupa (l. 1761.), od tu pa je odšel k protopopu Jovanu Novakoviču na Kninsko polje in k njegovemu sosedu Marku Bjedovu na Pačenju. Tam so ga komaj pričakovali in so se pogodili, da bo pred mestom Kninom v cerkveni hiši učil otroke. Tako je Dositej postal učitelj in se je začutil v svojem poklicu. Obenem je spoznal nevednost popov in menihov. Toda episkopi v „beneški Dalmaciji“, so bili željni znanosti in vede in so se dali od Dositeja poučiti, kar Obradovič z veseljem priznava episkopom na čast. Tri leta je ostal Dositej Obradovič v Dalmaciji kot učitelj. Ljubili so ga vsi, ki so ga poznali in Obradovič se z veseljem spominja onih srečnih dni med dobrimi ljudmi. Po treh letih je imel v žepu sto beneških cekinov in je čul, da neki bogoslovec Evgenij, na gori Atos predava v grškem jeziku. Hajdi tja, si misli Obradovič, in od te dobe je njegovo življenje neprestano potovanje, da bi mu življenjepisci komaj mogli slediti, ako bi ne bil napisal sam svojega življenjepisa. Odšel je v Boko Kotorsko, da najde tam primerno ladjo, toda pot ga je zanesla na Črno Goro, kjer je obolel na mrzlici. Vzel ga je seboj iguman iz Svete Petke in ga je priporočil črnogorskima episkopoma Savi in Vaziliju; vladika črnogorski ga je posvetil v duhovnika. Drugo leto je odšel Obradovič v Kosovo k popu Abrahamu Simiču, kjer je z veliko pridnostjo študiral spise Janeza Zlatoustega. Simičeva hčerka Jelena je hotela kaj čitati v narodnem srbskem jeziku in Obradovič ji je res napisal nekaj stvari, s čimer ji je napravil veliko veselje; drugi pa so te spise prepisavali in tako se je zaneslo to delce v prepisih po Dalmaciji pod imenom „Dositejeve bukvice“. To je bil začetek Dositejevega literarnega dela.

Iz Kosovega je odšel Dositej v samostan Dragović, kjer je dva meseca čakal popa Lazo, da bi šel z njim v Primorje. Pop Laza ga je spremil v Trogir, od tu je odšel Obradovič v Split, tam se je

vkrcal in se je odpeljal na otok Krk. S Krfa se je prepeljal na Morejo in od tam je odšel v jeseni l. 1765. na Sveto Goro (Atos). Tu pa je zvedel, da so menihi napravili spletke proti bogoslovcu Evgeniju, da je moral prenehati s svojo šolo. Dositej je prezimil v Wilandaru, potem pa je odšel v Smirno (l. 1766.). Tu je ostal dve leti in se je učil pri učitelju Grku Jeroteju (Hierotheos), ki je imel skupaj okolo 30 učencev. Grki so se čudili mlademu Srbu, da je prišel tako daleč v šolo. Toda njihov učitelj je kmalu spoznal nenavadne talente Dositeja Obradovića, ponudil mu je hrano in in stanovanje v svoji hiši in je rekel: „Ko bi prišlo pet takih od daleč, nobenega bi ne odgnal!“ L. 1768. je nastala vojna med Rusijo in Turčijo. Ker so Grki rekli Obradoviću „papa Serbis“ ali pa „papa Moskovitis“, se ni čutil več varnega v Smirni in je odšel na Grško v Korint. Od tu je s tovarišem Maksimom šel v Albanijo med Arbance. Ti ga niso pustili od sebe in so mu ponujali prazen samostan v Hormovu. Obradović je ostal s svojim tovarišem v Hormovu celo leto in da bi „zastonj ne jedla kruha“, sta poučevala deset albanskih otrok. Obradović se je naučil albanskega jezika in je Albancem tuintam kaj napisal s cirilico. Albanci so se temu čudili in so se veselili, ko so videli, kar doslej niso še nikdar videli, da se v njihovem jeziku tako lepo pisati da.¹ Dositej je s svojim tovarišem prehodil Albanijo in je rekel: „Nekako radost občutiš, ko samo pomisliš na te krasne kraje. Kako srečno bi bilo tukaj življenje, ako bi bili ti ljudje izobraženi, ko bi tu vladali zakoni in prosvetljeni razum. Kako dolgo bodo še tako krasni, silni in hrabri ljudje v tako krasnih krajih v barbarstvu in divjaštvu živeli, kako dolgo bodo še iz šale drug po drugem streljali, kakor po zajcih?“

Iz Hormova je odšel Obradović na Krk. Tu se je seznanil s sedem let starejšim grškim učiteljem in filologom Andrejem Petricopolosom in je stopil pri njem v šolo. Petricopolos je vzel Obradovića k sebi in sta postala največja prijatelja; k njima se je pridružil tudi Petricopolosov prijatelj, učitelj latinskega in laškega jezika, Hrezant Zakintijski; pri njem je Obradović izpopolnil svoje znanje v latinščini in se je naučil tudi italijanščine. Obenem je čital grške in rimske klasike.

S Krfa je hotel oditi Dositej v Dalmacijo, toda ko je prišel v priistan poizvedovat po ladji, je ravnokar odhajal neki plemenit beneški trgovec s svojo ladjo. Dositej se je poslovil od svojih prijateljev, vkrcal se je in se odpeljal v Benetke.

Iz Benetk je odšel Obradović s svojim tovarišem Danilom v Zader, ker je bilo tam mnogo srbskih trgovcev in častnikov. Toda Obradović ni rad iskal visoke družbe. Zato je hotel iti na deželo, kjer je nekdaj

¹ Vprašanje glede pisave igra važno vlogo tudi pri letošnji albanski vstaji.

preživel toliko srečnih dni. Odšel je na pot. V Kotorih naleti na nekega Spiridona Tortico Dragovičanina. Ta ga prime za roko pa pravi: „Hajdi z menoj v Plavno. Tam je cerkev in šola in boš imel zaslužka.“ Obradović je odšel z njim. Ko sta šla čez Kosovo, sta pozdravila starega Simića in njegovo družino.

V Plavnu je Obradović izdal druge „Bukvice“ (l. 1770.), ki so se zopet hitro razširile v prepisih med ljudmi. Tudi je postalo njegovo ime povsod znano, ker je bil dober govornik in je hodil pridigovat na vse strani. Čez leto pa so se zazmere v Plavnu izpremenile. katoliški duhovščini Obradovis ni bil po volji, rekli so, da ni beneški podanik, zato je odšel v Zader, da bi tam počakal, da dobi iz Benetk dovoljenje bivati v Dalmaciji. Zadrski Srbi so prosili Obradovića, naj ostane pri njih in naj jim pridiguje. Našel je med njimi mnogo prijateljev. Čez leto pa se je poslovil od Zadra. Odšel je preko Trsta na Dunaj „v slavni carstvujušti grad Beč“. Na Dunaju je prišel Dositej prvič v ožjo dotiko s tedanjim zapadnim kulturnim svetom. Saj je prosvetljeni absolutizem v teh letih dosegel svoj vrhunec.

Na Dunaju je ostal Obradovis šest let (1771 do 1777). Živil se je s poučevanjem pri srbskih in grških družinah, pri tem pa se je sam pridno učil nemško, laško in francosko. Sedmo leto se je seznanil Obradović z nadškofom Vidakom in je postal učitelj njegovima nečakoma pod pogojem, da odidejo po študijah učitelj in učenci v Nemčijo, kar je nadškof tudi obljubil. Obradović je živel s svojimi učenci nekaj časa v Modri, potem v Karlovcih, nazadnje v Požunu. Dasi je bil nadškof Vidak Obradoviću jako naklonjen, vendar ni izpolnil svoje obljube in Obradoviću se ni izpolnila goreča želja, da bi si ogledal zapadno Evropo. L. 1779. v jeseni je razočaran zapustil službo in je odšel v Trst, da bi tam poučeval, ker se pa s Tržačani ni mogel pogoditi, je preživel jesen l. 1779. v največji bedi. Tu mu je prav prišel ruski arhimandrit Varlam, ki ga je pozval seboj, naj ga gre spremljat v Italijo. Dositej je odšel z njim in je tako prepotoval celo severno Italijo od Benetk do Florence in do Livorna. V Livornu se je Obradović vkrcal v ladjo, obplul je Italijo in Grško in se je prepeljal v Kios, kjer je preživel zimo. Odtu je odšel v Carigrad, kjer se je živil s poučevanjem v trgovskih hišah; poučeval je italijanščino, francoščino in grščino. Ker pa je nastala kuga, je odšel v Jassy v Moldaviji. Tu si je s poučevanjem prislužil mnogo denarja in seznanil se je tudi z rumunskim škofom Leonom Žiukom, ki mu je izročil v vzgojo svoja dva sinovca, ki sta študirala v Hali. S prisluženim denarjem je odšel l. 1782. Obradović s trgovci čez Lvov in čez Galicijo in Šlezijo na Saško, kjer se je ustavil najprej v Lipskem. potem pa je odšel v Halo, kjer je nastopil svojo službo.

V Hali se je začelo za Obradovića novo življenje. Odložil je meniško obleko in se je dal zapisati na univerzo. Bilo mu je 40 let. Poslušal je predavanja iz filozofije, estetike in bogoslovja. Sam popisuje svoje bivanje v Hali tako-le: Ko sem gledal v tem svetišču muz in vseh božanskih znanosti, kako se več ko tisoč mladih ljudi uči, kako hite od enega kolegijs (predavanja) do drugega, kako vse krasne in blagorodne duševne zmožnosti razvijajo, prosvetlujejo in z mnogovrstnim znanjem razširjajo in razprostirajo, in ko sem primerjal ta mesta s krasno, a bedno Arbanijo in s koliko dražjo in milejšo toliko večjega obžalovanja vredno Srbijo, Bosno in Hercegovino, sem pogosto vzdihoval in gorke solze prelival ter govoril sam pri sebi: Kdaj bodo v onih krasnih deželah taka učilišča? Kdaj se bo tudi ona mladež s takimi vedami napajala? Milijoni naroda! Ubogi Turki čakajo, da kaj pametnega slišijo od derviša, bedni in zatirani kristjani pa od menihov. Toda kaj naj jim ti povedo, ko nič drugega pod nebom ne znajo, nego: „Daj miloščino, daj vse, kar imaš, ti pa umiraj od glada in sovraži in proklinjaj vse ljudi na svetu, ki niso tvoje vere in zakona.“ Ko sem gledal kake knjige se tu vsak dan sestavljajo, pišejo in izdajajo, je žalost padla na moje srce, ko sem pomislil, kako pri nas kličejo: „Daj, nosi knjige iz Rusije.“ In kake knjige? Za one, ki se tu prevajajo iz učenih jezikov in se sestavljajo in izdajajo v slovanskem jeziku, ni niti katalogov, komaj imena njih poznamo.

(Dalje.)

Misli o reformi ljudske šole.

Piše Avguštin Požegar.

(Dalje.)

Da ima gospodarski pouk pri zrelejših otrocih kmetskih šol veliko veljavo, o tem ne dvomi nikdo. A zahteva po takšnem pouku vendar ni kaj novega. Ne morem si misliti, da bi kateri učitelj pri učnem razgovoru o domačih živalih opozoril otroke le nato, da ima vol rep, dva roga, štiri noge. Ne morem si misliti, da bi gospodarsko veljavo te ali druge živali, rastline i. dr. namenoma opuščal ali preziral. Ravnanje in gojitev živali, pridobivanje živalskih in rastlinskih pridelkov, nam daje priložnost govoriti o mlekarstvu, sirarstvu, o izdelovanju raznih tvarin, o kupčiji in prodaji, o prometu sploh itd. Kdor zna gospodarsko gledati in videti, temu se ponuja pri vsaki priliki brezkončna vrsta gospodarskih misli in pogovorov. Da bi zamogli vse to na ljudskih šolah tudi dejansko izvrševati, to menda ne bo mogoče nikdar.

To razmišljanje me privede do dveletne, obvezne nadaljevalne šole, ki jo zahtevajo nekaterniki. Da bi bila nadaljevalna šola na sebi kaj slabega, tega seveda ne moremo reči. Toda marsikaj je dobro, a vendar ima v dejanskem oziru strani, ki dopuščajo razne pomisleke. Poglejmo si torej nadaljevalno šolo natančneje.

Danes živimo v dobi strokovnih šol. Skoraj vsak stan ima svojo. Tudi kmetijski stan zahteva upravičeno, da se izuri in izuči strokovno. Kmetijskih šol že sicer imamo, a njih število je tako malo, da ne morejo v nje vsi kmetijski otroci, ki so dovršili ljudsko šolo. Toda že to dejstvo, da je malo kmetijskih šol, nam povê, da kmetijstvo ne potrebuje veliko šol, ker po svojem navadnem obsegu ne zahteva obširnih znanosti. Kmetijske šole so tedaj le za tiste, ki želê si pridobiti na podlagi že dovršene ljudske šole višjih znanosti v poljedelstvu, živino-sadje-vinoreji, v vrtnarstvu ali drugi panogi kmetijstva. Sicer pa želja po kmetско-strokovni izobrazbi ni tako splošna in globoka kakor se misli. Pred leti sem imel dva dečka imovitih kmetijskih staršev, ki sta ljudsko šolo s posebno dobrim uspehom dovršila. Roditeljem teh dečkov sem prigovarjal, da naj dadô svoje sinove v sadje- in vinorejsko šolo v Mariboru ali v poljedelsko šolo v Grotenhofu. Napravil sem dotični prošnji in oba sta bila sprejeta. Toda oba nista šla v strokovno šolo, ker stariši niso hoteli pogrešati delavskih moči svojih sinov. Rekli so, da za opravljanje kmetijskih opravil ni treba posebne priprave. Danes sta dotičnika že odrasla prav pridna in razumna pomočnika svojim roditeljem.

Kaj in kako bo učila nadaljevalna šola? Bo nadomestila strokovne kmetijske šole? Zagovorniki nadaljevalne šole na kmetih pravijo, da so nadaljevalne šole potrebne, ker 1. ne morejo vsi kmetijski otroci v strokovne kmetijske šole, 2. ker so ljudsko šolski otroci po večini nezreli za gospodarski pouk in 3. ker so otroci od 14. leta naprej najbolj primerni in dovezetni za pouk v kmetijstvu.

Res je, da ne morejo vsi kmetijski otroci v kmetijske šole. Troškov za takšno šolanje ne more vsakdo zmagati, a dosti je takšnih, ki nočejo obiskati kmetijskih šol, ker se jim zdé nepotrebne. Da bi se tedaj tem nedostatkom odpomoglo, je uvesti obvezne nadaljevalne šole. Pri besedi „obvezne“ pa hočem malo postati. Strokovne kmetijske šole niso obvezne. Zakaj ne? Ne morejo biti, ker ne moremo nikomur zapovedati veselja do kmetijstva. Nobena strokovna šola ne more biti obvezna za vse ljudi. A kdo stopi v strokovno šolo, mora se držati predpisov in reda, ki veljajo v dotični šoli. Poučevanje in delovanje v takšnih šolah je uspešno in lahko, ker so gojenci tamkaj iz veselja do poklica in ker lahko izstopijo iz šole samovoljno ali po izključbi. A poglejmo si obvezno nadaljevalno šolo. Mislimo si konkreten slučaj. Trideset dečkov je dovršilo ljudsko šolo. Ti so obvezani obiskati še dve leti nadaljevalne šole. Recimo, da

jih dovrši ljudsko šolo v prihodnjem letu zopet 30 dečkov. Učitelj nadaljevalne šole bo tedaj imel od 20 do 40 ali še čez 60 do 14-, 15- ali 16-letnih dečkov poučevati v gospodarstvu, v kmetijstvu. Če mislimo na to, ježijo se nam lasje, a ne iz boječnosti, ampak radi duševnih pomislekov. Vem, da se ne bo oziral nihče na učitelja. V to manjka srca in razuma. Iz tega pa ne sledi, da bi ne smeli izpregovoriti o tem, kar ne more biti zdravo za šolo. Recimo torej, da imam v nadaljevalni šoli 40 dečkov. Recimo nadalje, da je nekaj dečkov od kmetskih posestnikov, nekaj od viničarjev, nekaj od dninarjev, nekaj sirot, nekaj od trgovcev, obrtnikov itd. Otroci kmetskih posestnikov imajo veselje do kmetijstva, saj imajo pričakovati dedščino, delajo torej radi, ker jim pravijo roditelji: „Več boste delali in pomagali, več boste nekdanj dobili“. Oče viničar in oče dninar pa sta sita siromaštva in neuspešnosti truda in pravita: „Glejte, da boste ljudsko šolo pridno dovršili in dobili lepo odpustnico. Premoženja vam nimam zapustiti; se boste šli kakšnega rokodelstva učiti, da si boste lažje kaj pripravili in prihranili za starost“. Ker pa bodo morali tudi takšni otroci obiskovati nadaljevalno šolo, bo to zoprno staršem in otrokom. A kaj se pravi nasprotstvo šoli, o tem vemo učitelji največ in dovolj. Sicer pa tisti, ki hočejo pomagati kmetom z nadaljevalno šolo, ne mislijo na vse mogoče slučaje. Vzemimo ta slučaj. Kmet ima tri sinove. Dva naj ostaneta doma pri kmetiji, a eden, ki kaže sposobnosti in veselje do višjih šol, naj gre študirat za „gospoda“. Bo li ta moral obiskovati obvezno nadaljevalno šolo ali ne? Če jo bo moral obiskovati, pomeni to časovno izgubo dveh let, ako pa ne, potem pa se mora opustiti obveznost pri nadaljevalnih šolah. Že slišim besede in ugovor, češ, zakaj pa je ljudska šola obvezna. Na to je lahko odgovoriti. Čitanje, pisanje, računanje in splošno ljudsko šolsko znanje je vsakemu potrebno, zato obvezno. Strokovna znanja so le strokovnjakom potrebna, drugim pa samo koristna. Iz tega sklepamo, da nadaljevalna šola na kmetih ne more biti obvezna.

Mislino si, da imamo v nadaljevalni šoli le 20 dečkov. Dr. Steiner in drugi pravijo, da dečki, dovršivši ljudsko šolo, živijo brez reda in vodila v dan. On se moti prav popolno in temeljito. On misli, da so dečki na deželi po šoli in po šolski dobi brez dela kakor dečki v raznih mestih in predmestjih. Stariši komaj čakajo na izstop svojih otrok iz šole, da jih vprežejo v delo ali dajo v pouk. In takšni otroci, oziroma dečki niso brez „Zucht und Lehr“, ker nimajo časa za postopanje in pohajkovanje. Vemo tudi, da se vzbujajo po 14. letu starosti razni telesni ali animalni nagoni in da postaja mišljenje, govorjenje, dejanje, sploh vedenje takšnih dečkov nekako robato. Doleti jih doba viharja in drvenja. Vemo dalje, da je družba takšnih dečkov tem slabša, čim večja je. To nas učijo zakoni zborduse, ki smo o njej pred časom razpravljali. Dragi,

pomislino! Zbrani dečki nimajo veselja, ne smisla za kmetijstvo, rojijo jim druge misli po glavi, hodijo in občujejo v družbi, pripovedajo si vaške skrivnosti itd., čutijo se močne, gredo z doraslimi fanti vasovat in ves zanimiv material se bo prinašal v nadaljevalno šolo? Že večkrat sem imel priliko, pogovarjati se z učitelji, ki poučujejo v mestih na nadaljevalnih obrtnih šolah. Vsak je rekel in tožil, da je silno težko zdržavati razne rokodelske vajence v redu. Čestokrat pomagajo redarji, v kaznilniških mladinskih oddelkih pazniki. Pomislino, da preti rokodelskemu vajencu, ki je poreden, kazen od več strani in da ga mojster lahko odpusti iz pouka. Takšna pričakovanja saj nekoliko brzdajo obiskovalce nadaljevalnih šol, ker morejo misliti na izgubo kruha. Ne smemo misliti, da to nima pomena pri vzdrževanju šolskega reda. A kako bo to pri kmetijskih nadaljevalnih šolah?

Seveda bi pravzaprav o tem ne smeli učitelji omeniti ničesar. A če sodijo o šoli ljudje, ki ne morejo poznati notranjih tehniških težav našega posla, potem je tembolj naša dolžnost, da opozorimo javnost na to, kar je premisleka vredno. Učitelj je človek in moči njegove so omejene. Da bomo vse boljše uvideli, pogledjmo malo k drugim stanovom, ki se bavijo z odgojo in poukom. Častniki vežbajo novince. Pri tem delu imajo celo vrsto pomagačev, izdatna disciplinarna sredstva in povrh se vesele posebne nedotakljivosti. Kdor ni poklican, nima nobene pravice kritikovati dejanje in uspehe vojaških učiteljev. Častnika ščitijo posebne določbe in njega ščiti ugled, ki ga ima v javnosti. Celo sam in z orožjem v roki sme, v gotovih slučajih, iskati zadoščenja napram razžaljivcem svoje časti.

Duhovniki poučujejo dorasle v cerkvah. Cerkev je posvečena in duhovnike ščitijo stroge določbe v zakonih. Ako se v cerkvi zgodi kakšen nedostojen čin, zgraža se nad njim cela fara, dežela, svet. Vsakdo obsoja storitelja, a nikdo ne misli na to, da bi imel duhovnik kakšno sokrivdo. Saj tudi ni mogoče, da bi mogel kdo v množici ljudi videti, slišati in zabraniti vse. A vendar je pri učiteljih vse drugače, kakor pri častnikih in duhovnikih. Če se zgodi v šoli kaj nedostojnega, misli sicer vsakdo tudi na dotičnega storilca, a kmalu slišiš tudi sodbo, da v šoli ni strahu, ne reda. In proti temu ne opraviš nič. Najboljše je, da se tolažiš ter jim odpustiš, ker ne vedo, kaj govorijo.

Pa to vendar ne spada v misli o reformi ljudske šole. Celo gotovo, trdim, bo treba reformiranja ljudske šole v smislu, da ne bo le „objectum variable“, ampak tudi „bonum commune“, ki ga je nežno gojiti in strogo varovati. Vrnimo se v kmetijsko nadaljevalno šolo in prisostujmo v duhu delovanju v tej šoli. Ne verjamem, da se bo posrečilo kakemu učitelju imeti v nadaljevalni šoli le resne, nepokvarjene, tedaj le pridne in poslušne gojence. Kdor pozna zakone razvijanja telesa in zbujanja raznih

telesnih nagonov, mi mora pritrditi, da so ravno leta od 14. naprej najbolj viharina. In to najbolj pri zdravih dečkih. Dečki morebiti niso pokvarjeni, a zbujačoe se in rastočoe telesne sile jih nevedoma ženejo in vznemirjajo. In mislimo si slučaj, da ima učitelj v družbi gojencev 4 ali več takih, ki so zreli na duhu in telesu v slabem pomenu besede. Ne dvomim, da se bo mnogim in mnogokrat posrečilo, pomiriti in brzdati jih z razlogi zdrave pameti in dobrohotnega srca. Ne dvomim pa tudi, da se bodo dogajali v nadaljevalnih šolah neredni in nedostojni razpori med učiteljem in gojenci. Vprašam, kakšna in katera disciplinarna sredstva nam bodo za takšne slučaje na razpolago? Bom li postavljaj velikega dečka izven klopi? Ga bodem zmerjal, rjul in hrul nad njim? Ga bodem prijel za uhlji? Mi bode kdo pomagal pri nadzorovanju na poti v šolo in iz šole? Bo izključba kaj zalegla?

Dragi? Vse te misli so morebiti malenkostne, a pomenljive vsekakor so. Obveznost nadaljevalne šole visi v zraku, se ne more naslanjati na nič. Ne bo mogoče siliti ljudi, da bi pošiljali sinove v nadaljevalno kmetijsko šolo, ako jih hočejo dati v drugi poklic.

Disciplinarna sredstva napram gojencem, ki nimajo veselja ne sposobnosti do kmetijstva, ki tudi nočejo postati kmetovalci ali kmetiški delavci, ne morejo biti in ne bodo takšna, da bi lahko tega ali drugega dečka prisilili v nadaljevalno šolo. Kdor nima in ne čuti poklica do kmetijstva, ne more postati dober kmet.

Kar sem tukaj povedal o disciplini in o disciplinarnih sredstvih za nadaljevalne šole, to naj pokaže, da kmetijske nadaljevalne šole na sebi niso odveč, a obvezne ne morejo biti. V nadaljevalne kmetijske šole naj gredo dečki, ki so kmetijskega stanu in ki kažejo sposobnost in veselje do kmetijstva. A takšnim je vsekakor svetovati, da gredo v strokovne kmetijske šole. Nikakor ni potrebno, da bi morali vsi vaški dečki obiskati strokovno šolo. Tisti, ki so dovršili kmetijsko strokovno šolo, lahko poučijo ostale domače dečke in može z zgledom v gospodarstvu. Sicer pa je tudi to zanimivo, da gredo kmetski sinovi, dovršivši strokovno šolo, iskat dela in kruha pri drugih stanovih, le ne pri kmetijstvu. Dokaz, da ne more le strokovna šola vcepiti veselja do kmetijstva, ampak da korenini ljubezen do poklica drugod.

Poglejmo si še tudi ustroj kmetijske nadaljevalne šole, kakor ga nekateri predlagajo in zagovarjajo. Obveznost smo že omenili in rekli, da ne more veljati. Pouk v nadaljevalni šoli naj bi se pričel kar po dovršeni ljudski šoli. Nekateri zahtevajo dveletno obiskovanje, drugi pa pouk v dveh ali treh zimah po štiri ure na teden.

Tukaj se nam vriva vprašanje, kakšna gospodarska dela bi bilo z gojenci dejansko izvrševati v zimskem času? Zanimivo je tedaj, zakaj bi se naj poučevalo v nadaljevalni šoli le v zimskem času. V tem času

je vendar skoraj izključno mogoč le besedni pouk, ne tudi dejansko izvrševanje pogovorjenih opravkov. V poletnem času bi bil pouk mogoč v besedi in dejanju, ko bi ljudje ne rabili svojih že močnih sinov pri gospodarstvu. In to je zopet dokaz, da ne bo mogel nikdo prisiliti dečke v nadaljevalno šolo, če ne bodo prihajali iz lastnih nagibov. In kaj bi se naj poučevalo v nadaljevalni šoli? Na kakšnem stališču naj stoje nadaljevalne kmetijske šole napram strokovnim poljedelskim šolam? Toliko snovi o kmetiškem gospodarstvu nadaljevalna šola ne bo mogla obiskovalcem ponuditi kakor strokovna kmetijska šola. Po moji misli ne bo mogla več storiti kakor toliko, da bo ponovila že v ljudski šoli podane gospodarske nauke in da bo podala še nekaj več snovi v ugodnih razmerah. Kmetijska nadaljevalna šola tedaj ne bo ločila pouka po posameznih panogah in predmetih gospodarstva. V to bodo gojenci premalo pripravljeni. Pomislimo, koliko snovi obsega poljedelstvo, sadje-, živino-, vinoreja, vrtnarstvo, gozdarstvo i. dr. V nadaljevalni šoli tedaj ne bo mogoč pouk o gospodarstvu, ampak samo gospodarski pouk, ki ni tisto, kakor ono. Nadaljevalna šola bi zamogla obravnavati le snovi, ki so učencem najbližje, ki se jim kažejo pri opravkih na njivi, na vrtu, na travniku, v vinogradu in doma. Nadaljevalna šola bi imela pogovoriti in opazovati dotična opravila z vednim ozirom na gospodarsko-razumno izvrševanje del.

V prvi vrsti se nam bo treba ozirati na gojitev sadnih dreves in drugih rastlin, na poznanje raznih živalskih in rastlinskih zajedavk in škodljivcev, gojitev koristnih in zatiranje škodljivih živali, poznanje plemen domačih živali in perutnine i. dr. Bo li mogoče ustanoviti za vsako nadaljevalno šolo zgledno in vzorno gospodarstvo, ki bi naj v njem dejansko delali in gospodarili mladi fantje, mlada dekleta? To bo ostalo le zaželen ideal. Še toliko ne bo povsod mogoče, da bi si ogledali gojenci nadaljevalne šole, kakšno večje vzorno gospodarstvo. Dejanski pouk gospodarstva bo ostal kakor do sedaj le strokovnim šolam. Ako pa v nadaljevalnih šolah ne bomo mogli dejansko učiti in vaditi izvrševanja gospodarskih opravkov, potem res niso vredne, da bi žrtvovali kar dve leti ljudske šole samo v to, da bi le ponovili razno, že v ljudski šoli povedano snov. In res. Mislimo na gojitev dreves. Noben učitelj ne obravnava rastline tako, da pove le njene dele. Vsak bo pokazal sajenje in cepitev; vsak bo v naravi pokazal na lišaje, omelo i. t. d., ki so drevesni škodljivci. Vsak gospodarsko misleč učitelj pove, da je treba drevesna debela lišajev ostrgati, suhe veje odrezati in kako odrezati, rane zamazati in obvezati i. t. d. Vse to in mnogo drugega storimo pri prirodoписnem ter prirodo-slovnem pouku. Pri zadnjem ne veljajo toliko posamezni, na sebi zanimivi poizkusi, kakor to, da vidijo in spoznavajo učenci, kako delujejo in učinkujejo prirodne sile v prirodi. In če mislimo gospodarsko, ne zadostuje, ako prinesemo mrzlo kupico v toplo sobo in opozorimo otroke na rosne

kapljice. Govorimo obširno o mrazu in toploti ter o njih učinkovanjih povsod. V zimi se napenjajo vrata, so mokra, okvirji pri oknih so mokri i. t. d. Les vsled tega trohni in gospodar mora kupiti novo, ako sobe nikdo ne prevetruje in lesa nikdo ne briše. Takšnih in enakih razgovorov najde vsak spreten učitelj brez konca in o njih lahko rečemo, da so poučljivi v gospodarskem oziru. A tako kakor pri prirodoznanskih predmetih postopamo lahko pri vsakem drugem predmetu, da opozarjamo vedno na gospodarsko mišljenje. Posebno računstvo je v tem oziru dokaj hvaležno. V prostih mislih o svobodni metodi smo lansko leto v tej zadevi govorili. Tukaj ponovimo le resnico, da je jako važno pogovoriti z učenci, kakšen pomen ima soštevanje, odštevanje, množenje in deljenje v gospodarstvu.

Približno tako menda mislijo tudi drugi sotrudniki, da se posreduje šolskim otrokom s takšnim poučevanjem množina znanstvenih predstav in gospodarskih misli. In v dosego tega se ljudska šola mora potegovati za to, da prihajajo v njo dečki in deklice do spolnjenega 14. leta, in sicer brez olajšav, ki se jih resni starši le deloma ali nič ne poslužujejo.

Zadnji dve leti ljudske šole prinašata gotovo več koristi, kakor dve leti redkega nadaljevalnega pouka v času, v katerem se zunaj šole ne more pokazati skoraj nič. Po mojem mnenju bo najboljše, da obiskujejo kmetški otroci ljudsko šolo celih osem let in da se jim opravičijo zamude le v časih nujnih opravkov na polju. Takšni časi nastopijo navadno trikrat v poletju in trajajo vsakikrat nekaj dni. (Oranje, sejanje, sadenje, okopanje, ogrebanje, košnja, žetva.) Kdor opazuje izrabo sedanjih oprostitev, mora pripoznati, da le nekateri oproščenci čas resno porabijo za pomaganje pri delu. Delo pred in po šoli ob dolgih poletnih dnevih zadostuje za telesno okrepitev otroka in za pomoč dorašlim.

Da bi bila nadaljevalna šola po dovršeni ljudski šoli a limine odveč, tega ne trdim. Samo obvezna ne more biti, ker nastopi s 14. letom čas izberi poklica. Tudi naj bi bila nadaljevalna šola na kmetih takšna, ki bi se ne ozirala le na en poklic. Bila bi naj splošna nadaljevalna šola za tiste, ki jo žele obiskati. Drugod so uvedli obvezne splošne nadaljevalne šole, posebno v nekaterih deželah Nemčije. Tamkaj morajo obiskati takšne šole tisti, ki po ljudski šoli ne uživajo drugotnega pouka. Kmetijske nadaljevalne šole, ki so jih ustanovili posebno na Virtemberškem in Nasavskem, se dejansko niso obnesle. Zaostale so v veljavi napram splošnim nadaljevalnim šolam. A zakaj? Gotovo zaradi tega, ker so bile enostranske in niso odgovarjale raznim interesom obiskovalcev. Kmetje so spoznali, da je za zrelejše dečke in deklice bolj potrebno, da se v ljudski šoli pridobljena izobrazba dopolni in vglobi, kakor da se jim poda nekaj kmetško-tehniške spretnosti. To velja gotovo tudi pri nas. V takšnih splošnih nadaljevalnih šolah bi se naj vse obravnavalo na ob-

širno, globoko in na vse strani, ako se to ni moglo zgoditi v ljudski šoli. Tamkaj bo razlagati, kako služijo živali, rastline in rudnine v kmetijstvu, kako v obrtniji i. t. d. Toda za takšne splošne nadaljevalne šole ne more zadostovati šestletna ljudskošolska priprava. Morebiti bi zadoštovala na štiri in večrazrednicah pri ugodnih razmerah. Ako hočemo nadaljevalne šole ustanoviti in od njih ugodnih uspehov pričakovati, je treba najprej izpopolniti ljudske šole. A ljudske šole ne moremo izpopolniti s tem, da skrajšamo dobo šolskega obiskovanja. Ako pa izpepolnimo ljudske šole tako, da bodo lahko dosežale več kakor do sedaj, potem nadaljevalne šole ne bodo nujna potreba.

Pri nas kmetje, ki so boljše izšolani, uvidijo, da nazadovanje ljudske šole v duševnem oziru njihovim otrokom in gospodarstvu ne bo koristilo. In res. Naj se kmetijstvo naslanja ne otroško delo? Kjer je urejeno vse po razumnem mišljenju, tam pomagajo otroci pri delu, a šole ne zamujajo. Je vse odvisno od razumne volje, a razumno voljo ima le duševno izobražen človek, ako ga ne motijo drugi oziri. Drugi ozir pa je gotovo, ako pravi izobraženec neizobražencu, da mu tega ali drugega znanja ni treba, a sam se veseli v luči razsvetljenosti.

(Konec.)

H. Scharrelmann.

(Pav. Flerè)

(Dalje.)¹

II.

Kakor bi bilo napačno govoriti o Scharrelmannu pri posameznih knjigah z mrkim očesom, pravtako bi bilo napačno, če bi hotel delati obrobne opazke z najkritičnejšim čutom ali pa bi jih celo podmetel malo z ironijo. Obakrat bi sicer dosegel uspeh, ampak gotovo je tudi, da bi žalil Scharrelmanna in svoje boljše prepričanje. Tole je res: Scharrelmanna imajo za prenapeteža, za velikega radikalca. Pa ga vabijo: Vstopi vendar v zlato sredino dol z višin svojih ekstremov! Ko bi pa prišel, pa bi ga tako obsekali, da bi reforma ne bila več zmožna življenja. Tako nelogični so ti „realni politiki“, da nočejo uvideti, kakšno potvoro napravijo, če odtrgajo reformi ud. Komenskega imajo tudi za velikega reformatorja v pedagogiki, pa so ga le pohabili, ker še danes ne priznajo življenske po-

¹ Na strani 107. letošnjega „Popotnika“ se je vrnil neljubi tiskovni pogrešek. Namesto popačenega lastnega imena „Siluneil“ mora pravilno stati „Schmeil“ kar so častiti bralci gotovo že sami popravili.

trebe 12. stavku v XXIX. pogl. njegove Velike didaktike, kjer zahteva, da se mora vršiti ves pouk v materinščini. O, in Komensky je bil za svojo dobo gotovo še večji prenapetež, še večji radikalec kakor je danes Scharrelmann. — Sploh pa je z reformami večen križ. Nekateri reformirajo kar z besedami in na vsa usta, drugi pa tiho zasé z dejanji; vedno pa manjka, kjer je krik po reformi, človeka, ki bi hotel misliti, poskusiti in oznanjati. Med te zadnje štejem jaz Scharrelmanna, pa če magari slišim, da ga „hvalisam malo preveč“. On ne ve za to in ne bo mi zameril! — Seveda odpravijo tudi njega pravi „preustrojitelji ljudske šole“ tako, kakor je to storil dr. Hans Kleinpeter v let. Tagesp. št. 22., da se izrečejo o njem, da ga ne poznajo. Ampak takole se celo taki „znameniti in zaslužni pedagogi“ le blamirajo in dajejo brco sami sebi. Zato Bog z njimi! —

O Scharrelmannu celotno še danes ne moremo govoriti, ker se še ni zaključil. Dejal bi, da je danes gotovo v njem ena perijoda njegovega razvoja — perijoda burnega vrenja; imenovali bi jo celo lahko perijodo negativnega delovanja, če hočemo pritrditi, da je kritika negativno delo. Ker največ je delal Scharrelmann do danes s kritiko, z rušenjem starih, posvečenih tradicij in le tupatam je že tudi postavil temelj, močen, trden, kakor ga je mogla ustvariti le prevelika, vekovečna sila. Tupatam. Temelje nam je pokazal in danes lahko govorimo o njegovih stvarnih zahtevah. Preden pa grem nad té, ki sem si jih nastavil v svojih obrobni opazkah, naj govori Scharrelmann sam v odgovoru na pismo nekega učitelja:

„Mnenja smo, da more priti nova šola, kakor bi jo pomagali mi radi uresničiti, le, če doseže učitelj v vsem svojem delovanju večjo s v o b o d o. Zato se borimo pravtako za met o d i č n o s v o b o d o, kakor tudi za n e o d v i s n o s t š o l e o d d r ž a v e i n c e r k v e. Šola je tukaj zaradi otroka in mora služiti v prvi vrsti njemu. Ta misel pa ne bo le zagotovila učitelju potrebnega stanovskega veselja, ampak bo priborila tudi našemu stanu veliko večje upoštevanje njegovega dela. Seveda, kdor vidi v svoji službi le molzno kravo, kdor noče biti nič drugega kot dober uradnik in ponižen sluga svojih predpostavljenih, tistega bo mogel orijentirati „R o l a n d“ (Scharr. pedagoški mesečnik; — op. pis.) le o n a z o r i h n j e g o v i h — n a s p r o t n i k o v. — Trojne pa so samoobsebi umevne konkurence zgoraj omenjenih temeljnih nazorov: e n o t n a š o l a, p o s v e t n a š o l a i n d e l a v n a š o l a.“

Tu označi ob kratkem pot pa pove namen. Jaz sem si specificiral njegove zahteve v sledeče:

1. V z g o j a o t r o k o v e i n d i v i d u a l n o s t i.
2. D a j m o o t r o k u p r a v i c o, d a d e l a s a m!
3. N e v z g a j a j m o o t r o k a z „v z g o j n i m i s r e d s t v i“!
4. N e z a p o v e d u j o t r o k u!
5. Š o l a s t o p i v ž i v l j e n j e!

6. Življenje bodi ljubezen!

Zahteve so, da se jim nasmihaajo „pametniki“, pa vijejo roke, ker podirajo v svoji ekstremnosti vse. — Da pa je mogoča Scharrelmannova reforma, je treba, da se preosnuje šola in socialnost v življenju v ljubezni. Življenje se preustroja samo, šolo moramo mi: starši otrok in vsi šolski interesentje! —

Koliko je resnice na ekstremnosti zahtev, mislim pokazati ob kratkem, ne kot zagovornik, ki ga ni treba, ne kot recenzor, ki se osmeši, ampak kot tudi šolski interesent.

* * *

Vzgoja otrokove individualnosti! — Dajmo otroku pravico, da dela sam! — To so pravzaprav jako stare zahteve, ki še dandanes počivajo, ker se vzgojitelji boje v svoji komodnosti onega velikega dela, da bi lahko delal otrok sam, kar bi mu ugajalo. Strah, strah — strah pred tem, da bi moral poznati otroka natančno, strah pred tem, da bi mu moral povedati kaj, kar je zakrilo dober ton v družbi s plaščem molka — in strah pred tem, kako bi to povedal; pa strah o marsičem še, kar naj bi otrok zvedel, pa pravijo moralisti in patriotično nahodni, da je zanj škodljivo! To na eni strani, na drugi pa tudi strah pred ogromnim delom, ki ga ima vzgojitelj, če hoče pustiti otroku individualnost; da lahko vzgaja otroka, da lahko dela, kar sam hoče. Paradokсно se sliši, kar sem rekel, pa tako umljivo za vsakega. Kaj moramo? „Mislim, da je najdena edino možna pot, če je ozir na otroka rdeča nit našega delovanja zunaj šolskih sten. Navaditi se moramo, da poizvedemo pedagoško stališče vedno obsežnejše in z vedno močnejšo konkurenco.“ —

Tako je: če hočeš produktivnosti, če hočeš, da bodo otroci delali in znali delati, delaj ti, da te vidijo! —

Ne vzgajaj otrok z „vzgojnimi sredstvi“, pa: Ne zapoveduj otroku! sta zahtevi, ki se izluščita iz klica po individualnosti sami od sebe. Zato se tudi ne mudim dalje pri njima ter kar karakteriziram, zakaj naj stopi šola v življenje. — „Knjiga človeka je najprepričevalnejša, ki nam jo je pisala narava. Če poskusimo postaviti v središče pouka človeka z vsem njegovim veseljem in trpljenjem, njegovim delom in njegovo usodo, imamo na preobilico snovi, ki bi bila enako zanimiva za veliko in malo, vedno nova in našli bi — čisto gotovo — stališče, ki nas prinese najbližje „naravi“.“

Če čita človek take stavke, mora — hočeš, nočeš — misliti in videti, da je kriv pri vsem nenapredku sistem. Šola naj pripravlja za življenje, ki pa ni v šoli; zunaj je ... Zunaj v zraku, v solncu — tudi pri onih ljudeh je življenje zunaj, ki so se hoteli zapreti pred življenjem. Tudi ti

so odvisni od socialnega duha, ki preveva naš čas. In socialna bitja smo, pa naj bi se branili pred tem spoznanjem še tako; pa naj bi še tako grmeli na razne socialne stranke — navezani smo na življenje, in za to življenje mora pripraviti šola ljudi. Da pa tega ne stori, vemo. In proti temu se dvigajo močni v volji in v sili. Otresejo se tistega strahu pred oblastmi, zasmejejo se tradicijam, podero institucije, da dvignejo prapor, da gledajo že novo zarjo... Šolo v življenje!

Zahteva, ki čaka še načrta izpolnitve. Predpogoj načrta pa je: „Življenje bodi ljubezen!“

„Ves svet je šola, ki hoče razviti v nas množino vseh popolnosti. Oživljenje vseh dobrih in popolnih darov (torej boga) v nas imenujemo vero. Vsa vzgoja v tem smislu je vzgoja k veri. Seveda se ne sme misliti tukaj vera kot versko izpovedanje, svetovno naziranje, nauk ali dogma. Vzgoja k veri se mora smatrati za razvoj najvišjih duševnih (božanstvenih) moči.

„Tako naj bo ves pouk verski pouk. Tudi nas odrasle hoče učiti valovajoče življenje tam zunaj na cestah našega mesta le eno: Vero. „Noben človek ni moj sovražnik, nihče ni moj prijatelj, vsi so v isti meri moji učitelji.“ — To je Scharrelmannovo veroizpovedanje in v ti ljubezni hodi življenje za onim, ki je učil: „Ljubi svojega bližnjega kot samega sebe!“ in je odgovoril na vprašanje: „Kdo je naš bližnji?“ — „Vsak človek!“ —

(Dalje).

Iz mojih drobnih zapiskov.

Piše Janko Polák.

1. naše poprave.

Tekom let sem izpoznal, da se boji poprave vsak človek. Če prinesem črevljarju v popravo črevlje, me pogleda tako žalostno, da bi naročil najraje nove. Nič bolje se mi ne godi pri krojaču. Uverjen sem, da bi se mi ne godilo bolje pri drugih rokodelcih, če bi imel priliko, dojeti z njimi v dotiko zaradi poprave.

Izmed vseh stanov smo učitelji najbolj potrpežljivi. Bog znaj, kaj je temu vzrok!... Popravljamo in popravljamo, a kljub temu se popravljanja ne naveličamo. Ob prostem času, celo ob nedeljah, ko izvabi zlato solnce vsakogar pod milo nebo, smo učitelji nedovzetni za njegova vabila. Poprava je nam nad vse; zakaj tekom let smo se ji privadili tako, da nam nadomesti vse. Misel na popravo, zdi se mi, je nam vtisnila pečat, po katerem izpoznamo sovrstnika brez posebnega truda izmed ko-

pice ljudi. In ta pečat govori jasen govor otožnosti, ki ima svoj izvor v zaslužjenosti vseh naših pedagoških opravil.

Komu bi se ne zasmilil v srce suženj, ki mora biti nedovzeten za vabila zlatega solnca, ki ga vabi pod milo nebo v sveži zrak, v svežo naravo božjo! —

Da zamori moderni suženj hudo poželjenje po prostosti, v katero ga vabi zlato solnce, si nanosi skladovnico zvezkov in loti se poprave, ki mu je postala tekom let važnejša od vsakdanjega kruha. Pa človek bi se še ne jezil, da popravlja samo napake, ki so jih zagrešili učenci v nalogah kot takih. Gnusno pa se zdi mislečemu človeku mehanično iztikanje za napakami v brezpomembnih popravah poprav. Da, gnusne so te naše brezpomembne pismene poprave poprav itd.; zakaj one so mrtve, mehanične in spominjajo nas na — stroj. Saj kdo mi more oporekati, ako trdim, da smo postali tekom let z ozirom na popravo, pravcati — stroji. Rdečilo, ki valovi od naloge do poprave in od poprave do naloge, se mi zdi izkrjavljenje naše lastne duše. In bitje z izkrjavljeno dušo, ni boljše od — stroja, pa magari se ponaša s peterimi čuti, izmed katerih nobeden več normalno ne čuti.

V dokaz, ravnokar omenjenih trditev, nam služijo lahko neuspehi poprav. Eksperimentiramo in eksperimentiramo, a vsi naši eksperimenti nas ne privedejo do zaželenega cilja. Kako neki! — Naš mehanizem popravljanja ubija individualnost nam v vzgojo in pouk izročenih otrok že v kali in od tod večna ena in ista poprava enih in istih napak. Kdor trdi, da so mu dosedanji načini poprav rodili lepih sadov, temu rečem povsem mirnim srcem, da vara sam sebe. Da, tudi jaz bi lagal, ako bi si drznil trditi, da so dosedanji načini brez vrednosti. Ne, brez vrednosti niso, a tolike pa tudi ne, kolikor dela provzročajo učencem in kolikor prostosti okradejo nam, ki moramo ob naši mizeriji skrbeti, da si ga prihranimo za važnejša opravila, nego pa so brezpomembne pismene poprave poprav itd.

Ena naših največjih hib je, da smo se zaljubili učitelji v lepo pisavo tako, kakor se zaljubi petnajstleten mladenič v svojo izvoljenko. Ta ljubav je sicer lepa, je nedolžna, rodi dokaj muk, a je izvečine brezuspešna. Enako je z našo zaljubljenostjo v lepo pisavo. Preveč rdečila jo ogrdi in zaraditega je najenostavneje, da jo prečrtamo in zahtevamo od učenca, da jo napiše iznova, če mogoče še lepše, in če že ne brez napak, pa vsaj s tolikimi, kakor prvotno, zaradi katerih naloge niti popraviti nismo mogli, ne da bi škodovali ugledu lepe pisave. Da, rdeča črta črez nalogo ni umetno in tudi ne težavno delo. Vse to se izvrši tako enostavno in hitro, da nam ob tem kako in zakaj niti v misel ne prideta. A ta naglica je ena izmez največjih pedagoških hib. Ona vseka v učenčevi duši rano, ki se ne zaceli izlepa. Tuintam se dogodi, da se

ne zaceli nikdar več. Posledica te rane je brezbriznost do vsake poprave. In od todi toliko neuspehov poprav. In kdo jih je porodil? — Samo ena rdeča črta črez vso nalogo! . . . Torej, ne črtajmo brezmiselno učenčevih del. Pomislimo vedno, da je imel učenec voljo, dati nam zaklad vse svoje duše. A, če tega, kar smo zahtevali od učenčeve duše, ni v nji, ni temu toliko kriv učenec, nego pa smo mi. Črto, ki smo jo namenili učencu, vrišimo v svoj dnevnik; zakaj tam bode stala bolj opravičeno, nego pa v učenčevem zvezku. Z brezmiselnim črtanjem nalog praznimo otroško dušo in zaraditega menim, da mi menda tega ni treba utemeljevati na dolgo in široko. Trdim samo, da je najbolje, da pustimo povsem izkaženo delo v miru, se zatopimo v učenčevo individualnost in upoštevamo to ob prihodnji nalogi. Če se nam pripeti, da nas učenec domisli njegovega dela, mu pojasnimo to dobrohotno, da učenec izpozna, da ni vzrok neupoštevanja njegovega dela naša brezbriznost. S tem prihranimo sami sebi dokaj dela in časa, v duši učenčevi pa ne vsekamo rane, ki rodi tako rada brezbriznost do poprav za vso šolsko dobo.

Tuintam sem že opazil, da se učitelj tudi najbolj izkaženega dela ne vstraši. Popravlja in popravlja in ne redko ga zamudi ena sama naloga za deset drugih. Ubogi učitelj! — Dobra duša je, učenec se mu smili in vpisuje mu dobesedno vse sam. Podoben se mi zdi mučeniku, ki je vzel nase grehe svojega bližnjika, misleč, da ga s tem poboljša. Kolika zmota! Tak grešnik se mučeniku na tihem smeji in živi življenje kakor ga je živel dotlej, ko mu je mučenik s svojim trpljenjem odvzel vso težo. Podobno je z učencem, kateremu popravlja učitelj dobesedno. Učenec prepisuje mehanično in taka poprava ne doseza niti zastarelega prepisovanja vzornih nalog in nareka. In vendar je učitelj vesel, če se učencu poprava posreči. Neka samozavest mu polni dušo, če je isto poleg pravilnosti tudi lepo napisal z ozirom na oblikovanje črk in porazdelbo prostora v zvezku. Ubožec se ne zave, da je s tako popravo nakopal sebi dokaj nepotrebne dela, ki mu je ukradlo obilico zatega časa, a učencem je s tem več škodoval, nego pa koristil. Nič bolje se ne godi učitelju, ki sicer ne popravlja celotnih izrazov, a vstavlja pravilne črke itd. za napačne. Če bi hotel govoriti o takem popravljanju na dolgo in široko, bi moral ponoviti vse ono, kar sem povedal o onem, ki popravlja dobesedno. Res je, da takih in podobnih popravljalcev med novodobnim učiteljstvom ni najti izlepa več, a tuintam pa se še dobe. Ume se, da ločim tudi te v dve vrsti.

Prvo, ki dela brezmiselno, sem opisal ravnokar. Boljše od teh je druga, ki sicer tudi goji zgoraj omenjeni popravi, toda jih goji zmiselno, t. j. ne dopušča učencem brezpomembnega prepisovanja, a zahteva mesto tega ustno razmišljanje o popravljenih napakah. Tako razmišljanje rodi marsikak dober sad in zaraditega se popravljalci prve vrste s popravljalci druge niti izdaleka primerjati ne morejo.

Iz ravnokar omenjenih dveh vrst popravljavcev se je razvila tretja, ki je uvedla za popravno nekaka posebna znamenja. Podobni so bili izprva nekakim ugankarjem. Ko pa so se učenci privadili znamenjem za popravno, je šlo delo še dokaj dobro izpod rok, dasi ni rodilo istega sadu, kakor so si ga obetali. Da bi jim rodila ravnokar omenjena poprava lepši sad, t. j. učiteljem manj dela, učencem pa manj preglavice, so ji dodali popravno v masi. To je bil zopet lep napredek in ne morem oporekati, da je rodil še lepši sad. Pa kakor bi se jim bilo zazdelo, da rodi tako postopanje učitelju pri popravi premalo dela, jeli so gojiti na vse zadnje še tudi medsebojno popravno. Uspeh te pa je — po mojem mnenju — dvomljive vrednosti; zakaj poleg dobrot siplje on toliko novih napak, sovraštva in samoljublja, da bi jaz pred medsebojno popravno resno svaril. K večjemu bi priporočal zaljubljenecem v to popravno čitajočo popravno v masi, t. j. učenec čita in masa popravlja. Ume se, da se vrši vse to brez pisanja; torej, ustno. Pa tudi od te poprave si ne obetam dosti; zakaj ob taki popravi mislijo drugi za onega, ki naj mislil v resnici.

Pa pustimo to. Idimo dalje in oglejmo si popravno poprav, ki so jo rodile ravnokar omenjene poprave od stopnje do stopnje. Poprava poprav je — po mojem mnenju — brezmisel, zakaj ona rodi v duši mase učencev toliko površnost, da se nam z ozirom na nekatere odlične uspehe nikakor zanj ni treba ogrevati. Ogrevajo se zanj lahko oni, ki menijo, da učitelj nima drugega dela, nego sedeti za skladovnico zvezkov in popravljanje naloge, poprave, poprave poprav itd., a učitelji se ne moremo in ne — smemo. To rodi šablono, ki ubije prej ali slej vsakega. Tudi nam daje za umno uporabo časa silno slabo izpričevalo.

„Priatelj, ti sodiš o dosedanjih načinih poprave preostro!“ mi poreče ta in oni.

„Priatelj,“ mu odgovarjam jaz. „Zdi se mi, da je moja sodba o dosedanjih načinih poprave opravičena; zakaj tekom let sem poizkusil vse, a ravno letos sem se odločil za povsem nov način poprave. Da se seznaniš tudi Ti z njim, Ti ga podajam v sledečih odstavkih. Ne meni, da Te silim v to, da bi me posnemal. Poizkusiš pa lahko! In če Ti bo rodil isti sad, kakor ga je meni, boš zadovoljen. Oprijel se ga boš, morda celo izboljšal in ga ob ugodni priliki tudi priobčil. Jaz pa Ti bom hvaležen, če mi boš olajšal popravno še bolj, nego sem si jo dosedaj sam!“

In sedaj k načinu popravljanja, kakor sem ga letos zamislil jaz in ki mi je rodil, če ne zlat, pa dober sad.

Za svoj način poprave sem si izbral prav enostavna znamenja za popravno. Ta sem napisal na veliko tabelo in naročil učencem, da si jo vsak preriše in prepíše na prvo stran vsakega novega zvezka. S tem sem se ognil povpraševanju: „Kaj pa to in to in to pomeni?“, ki mi je vkradlo ob vsaki nalogi dokaj časa in me izmučilo ob vsaki popravi nemalo.

Ume se, da sem ob vsakem znamenju že na tabeli označil tudi z besedami, kaj pomeni vsako znamenje in da so si morali učenci to označbo zabeležiti tudi v zvezku na prvi strani k dotičnemu znamenju za popravo.

Ob prvi nalogi, ki sem jo popravil učencem z omenjenimi znamenji, sem naročil samo tole: „Primerjajte znamenja v nalogi z znamenji v tabeli, ki ste si jo narisali in napisali na prvi strani zvezka!“ V to sem pustil učencem pri prvi nalogi pol ure časa. Od naloge do naloge pa sem krajšal tudi v to odmerjeni čas in zazdelo se mi je, da opravljajo učenci to delo tako radi, kakor bi računili ustno. Saj pravzaprav je to delo poprave podobno urni vadbi skoro vseh onih čutov, ki pridejo tudi ob hitrem ustnem računanju v poštev.

Ko se mi je zdelo, da so pregledali otroci nalogo dodobra, pa sem stavil sledeča vprašanja: „Kakšnih znamenj imaš največ? — Katerih napak se boš ogibal pri prihodnji nalogi najbolj?“

S temi vprašanji je dovršena pri meni vsa poprava. Ne pišem ničesar; zakaj uveril sem se, da dela oko spretneje, če ne trpi roka in da vpliva na dušo tako olajšano delo ugodneje in trajneje, nego pa ono, ob katerem trpi tudi roka. Bolj če trpi telo, bolj se utruja tudi duša in tem površneje je vse delo, t. j. — poprava. Pa še nekaj imenitnega rodi tak način poprave. Učitelj izpozna tem potom najlažje vse kardinalne napake, nad katerimi boleha masa vsega razreda in za to mu ni treba posebnih beležnic itd., ki nimajo — po mojem mnenju — prav nobenega drugega zmisla, nego mučiti že itak izmučenega učitelja trpina.

Pri drugi in sledečih nalogah je postopanje pri popravi podobno prvemu, samo dve vprašanji dodam.

1. Katerih napak se boš ogibal pri današnji nalogi najbolj? — (To vprašanje je nekaka obnoveitev zadnjega v prejšnji popravi. S tem vprašanjem zbudim v učenčevi duši zanimanje za zadnjo in tudi prejšnje naloge. S tem zanimanjem mu ostanejo v duši vsi nedostatki iz zadnje in prejšnjih nalog in katerih se učenec ob novi nalogi izogiba kaj skrbno; zakaj v to ga sili predvsem tekma, ki se mi jo je posrečilo zbuditi ob mojem načinu poprave. Temu vprašanju doda učitelj lahko tudi svoje opazke z ozirom na kardinalne napake mase vsega razreda.)

2. Primerjaj današnjo nalogo z zadnjo (s prejšnjimi) in primerjaj, v koliko si se poboljšal z ozirom na celotno število napak, posebno pa z ozirom na napako, ki si jo zagrešil v zadnji (prejšnjih) nalogi največkrat... Ali si se poboljšal, ali si se poslabšal? — (K temu lahko doda učitelj tudi svoje opazke z ozirom na kardinalne napake vsega razreda. Ume pa se samoobsebi, da sledita ti dve vprašanji šele onim trem, ki sem jih omenil ob popravi prve naloge.)

Kakor rečeno, sem dosegel s tem načinom poprave prav lepe uspehe. Kdor ne veruje, naj poizkusi.

Književno poročilo.

O c e n e.

Še enkrat: Marica Gregoričeva: Otroški oder. Govoril je že o knjižici g. dr. Tominšek v 2. številu letošnjega Popotnika in tam je dejal, da ne more izreči o knjižici zaključne sodbe, kdor ni videl igrice uprizorjenih. To sicer govori zelo diplomatično, vendar pa se smemo vprašati, preden smo videli igrati te igre „srčkane malčke“, če so sploh igre take, da lahko nastopajo v njih „otročiči kot igralci“. In o tem mislim govoriti besedico, ali je pisateljica upravičena, da označuje svoje črtice „Igrice za mladino otroških vrtcev in ljudske šole“. Jaz bi dejal, da ne. Vedno si mislim otroke-igralce v vlogah, ki njim pripadajo; v katerih so osebe same otroci in kjer govorijo po otroško. Če si otroci sami improvizirajo v otroški sobi — imenujmo: igro, in nastopajo kot strici, tete, oče, mati, učitelj itd. — tudi mašo smo brali v tistih letih — tega še ne moremo imenovati otroškega odra, ker ne nastopajo tukaj drugim v zabavo, ampak sebi. Tu otroci niso igralci, ampak resnične osebe, ki živijo tudi v njih predstavi, domišljiji. Drugače je to pri igri, kjer nastopijo kot igralci! In tukaj ne morejo in v prilog igri res ne smejo biti desetletni malčki oče, mati, baron, policijski komisar itd.

To je moje stališče in s tega stališča govorim o igrar, ali so za otroke ali ne. Tako pa tudi iger kakor „Lažnjiva Milena“, „Človeški poklic“, „Jankovo življenje“ nikdar ne bomo imenovali otroških iger, ker faktično v njih ne nastopa niti en otrok; ampak skoro vselej so tu odrasle ali poldorasle osebe s kosom življenjske skušnje in lastnega življenjskega prepričanja. Pa če nastajajo v teh igrar „na odru srčkani malčki in izvršujejo z globoko resnostjo svoje vloge“, ne bomo videli in ne čutili „v kotičkih svojega srca zopet pristnega naivnega človeka“, ampak prej persiflažo na to, čemur pravimo oder.

Nasprotno so v „Darežljivih otrokih“, „Bratovski ljubezni“, „Zapeljivcu“, v „Sneguljčici“ in v „Kaznovanem šaljivcu“ otroci-igralci res srčkani. Saj so to, n. pr. zadnja igrice, res koščeki iz njihovega življenja; ne onih po otročjih vrtcih, tisti bi nastopali tudi tu preveč altklug, pač pa za šolarje ljudskih šol. Samo nekaj bi lahko opustili. Ne vem namreč, komu je na korist, če prodajajo otroci moralo tako na debelo v stavkih! Čim manj naukov, pa vsiljivih tendenc, čim več življenja, kakršno je v dejanjih — saj dejanje, ne sentenca je zrno mladinske igre — tem boljši bodo ti prizori.

Torej za mladino vrtcev in ljudske šole vse igre niso in ne bodo; nikakor pa jih ne bomo zavračali. One, ki sem jih zgoraj posebno omenil, kot zato nepripravne, pa so zelo dobrodošle malim ljudskim odrom, kjer se hoče vplivati za stik šole z domom, kjer se hoče poučiti o vzgojnih vprašanih starše v prijetni obliki. In tu bi jaz zelo pritrdil g. dr. Tominšku ter podprl to svojo misel kar z njegovimi besedami: „Knjiga te vrste, zbirka iger za oder, pa se ne sme presojati edinole kot knjiga; saj je knjiga v tem slučaju le mrtev tekst; življenje dobi šele na odru.“ In za ta namen so igrice Marice Gregoričeve z vzgojno tendenco, prijetno besedo pa lahko uprizorivajo zelo, zelo dobrodošle.

In tudi mi jih pozdravljamo tam, kamor spadajo!

P a v. F l e r è.

Novosti.

Ivan Tomašić: Uzgojna skrb za zaštitu i spašavanje djece i mladeži od moralnoga brodoloma. Uvod priredio Stjepan Širola. Zagreb 1911. Ta ravnokar izišla knjiga, katero pisec posvećuje „slobodnom i kraljevskom glavnom gradu Zagrebu“, ima na 134 straneh male 8° tole vsebino: Stjepan Širola: Djeca, koja trpe i stradaju. Ivan Tomašić: Uredbe za uzgojnu skrb ugrožene i zapuštene djece. I. Društva, uzgojne kolonije i zavodi (Amerika, Engleska, Francuska, Holandija, Njemačka; Habsburška monarkija: Donja Avstrija, Češka, Moravska, Šleska, Kranjska, Trst, Ugarska, Hrvatska). II. Sudovi za mladež i propisi v prisilnom uzgajanju nedoraslih (Denvez, Njemačka, Habsburška monarkija, Holandija, Francuska, Švicarska). III. Predlog za osnutek ugojilišta u Zagrebu. Knjigo, o kateri še izpregovorimo obširneje, toplo priporočamo našemu učiteljstvu.

Naša bodočnost. Glasilo napredne mladine objavlja v 4. letošnji številki tole vsebino: Drag. Humek: Z dlanjo in umom. — Dr. R. M.: Preko Tirolske v Italijo. (Dalje.) — P. Strgulca: Telovadba nekdanj in sedaj. — Iv. F.: Nekoliko iz zvezdoslovja. — Vestnik za sokolski naraščaj. — Listek: Koze v Ljubljani. — Iz življenja vran. — Morje. — O postanku biserov. — Koliko je živalskih vrst. — Sovraštvo med živalimi. Toplo priporočamo!

Glose.

I. Prostost volje.

„Z besedo prostost volje se zaznamuje v splošni jezikovni rabi gotova, pozitivna posebnost človeškega bitja. Živali imajo tudi voljo, ampak prostosti volje jim ne pripisujemo. V čem je ta razloček? Živali določijo k delovanju trenutna nagona čustva in zaznave... Človek pa določi svoje delovanje s sklepi,“ govori Fr. Paulsen. Jaz pa sedim in vpisujem v dnevnik snov, ki mi jo bo predelati. Ne samo v dnevnik; tu je le v velikih potezah, le naslovi so tu. V roke vzamem zvezek, kjer je še dispozicija za posamezne ure. V klopi pred menoj so še trije grešniki, ki niso napisali domače naloge in jo morajo zgotoviti zdaj po šoli.

Sem upravičen v to, da jih podržim? Gotovo vsak bi našel čas, da bi zgotovil nalogo doma; saj ni bila dolga, srednje nadarjeni učenci so mi zagotovili, da so bili z njo prej kot četrt ure gotovi; torej je bila zanikrnost, nemarnost, da niso napravili naloge. Pozabili... To je ravno, pozabiti se ne sme!

Že davno več ne pišem. Sedim in zrem na te uboge grešnike. „Človek pa določi svoje delovanje s sklepi.“ Danes so ti trije pred menoj pozabili, jutri se jim lahko pripeti, da jim doma ne dajo časa, ker nismo še tako daleč, da bi se mogli posvetiti šolski otroci samo šoli, potem pa... no, potem pa niso ti grešniki čisto nič krivi. Starši? Nujno delo je in so vpregli vanje otroka. Vpregli! Saj to je: celo jezik je že dobil vsled „socijalnih razmer“ pojme, ki zenačujejo človeka z bitjem, ki ga določajo

k delovanju — oj, še vse hujše, kot nagona čustva in zaznave! Kaj, ali bi bilo potem na vse zadnje res, da človek ni zase individualnost z lastno voljo, ki premore, kar hoče — da bi bil postavljen tako nizko, da ...

Saj se pri prosti volji ne gre zato! Paulsen pravi: „Prostost volje znači zmožnost, da se določi svoje življenje neodvisno od čutnih nagonov in nagnenj z razumom in z vestjo po smotrih in temeljih. In da je taka zmožnost v človeku, da je pravzaprav v tem bistvo človeka, o tem ni dvoma.“ —

„Gospod, sem že gotov!“

„In ti?“

„Tudi.“

Pregledam vsem trem ter jih odpustim. — Paulsen, Paulsen! Kaj pa, če bi morali iskati „prostosti volje“ še drugje? Kaj pa, če bi jo še tako iskali in našli le v besedah? Čudni so ti sklepi proste volje, ki imajo toliko ovir ...

II. Nauk se razvije.

Samemu mi je včasih težko, da sem tako slabo vzgojen; pa je že tako: moraliziranje in napisani nauki so mi nekaj groznega. V letih prešernosti sem se jim prešerno smejal, kjer sem jih videl, danes pa me bolijo. Zato se jim tudi več ne smejem. Še bolj ko nauk sam, pa se mi smilijo ljudje, ki ga morajo vedno razvijati. Reveži so! Kaj si mislite! Čita se v šoli berilo — berilni sestavek je take literarne vrednosti, da je sram njegovega očeta, da ga je mogel spisati; ampak vrednost njegova je velika, ker veliko je v njem morale.

„Ljubi otroci! Spoštujte očeta in mater, da se vam bo dobro godilo? Pomnite vedno, kaj pravi četrta božja zapoved in kaj govori sv. pismo!“

Ali:

„In, kdor je zadovoljen, je srečen, ker zadovoljnost je, kakor sem rekel, polovica zdravja. Zadovoljnost je tudi polovica srečnega življenja.“

Ali:

„Ljubi otroci! ...“

Ali:

„Ljubi otroci! ...“

Kdo bi vam jih pisal, ki jih je pisati tako težko in ker je škoda za nje papirja, ki so bili po krivici natisnjeni že tolikokrat. Torej ne njih, ampak o njih razvijanju! — Zgodilo se mi je nekoč, da sem slučajno čital obravnavo neke pesmi, ki ni med slabimi v slovenskih berilih. Zveselil sem se, ker sem mislil, da hoče podreti pisatelj v pesnika in njegovo idejo, pa pokazati sliko: „Glejte, takale je; in takole je mogoče, da je nastala; da je nastala in kakšna je — o tem govoriti je moj namen!“ Tako sem mislil, da bo rekel obravnavatelj. — Pa se je mož iskazal, da mu ni za poezijo, ampak za nauk in razvijal je nauk s tako virtuoznostjo, da bi se moral poboljšati celo sam pesnik, če je mogoče človek-grešnik, ko bi videl, kake svetniške nauke daje. Poboljšal bi se gotovo, ker pesniki niso hinavci. — Videl sem tudi jaz ta nauk, ta moker izrodek moralnega nahoda obravnavateljevega — pa me je bolelo v duši ...

Pomagaj mi, kdor mi more! Se ko sem začel ravno jemati v roko prve knjižice, sem imel raje „življenje svetnikov in svetnic božjih,“ kjer

sem bral vsaj o čudnih deželah in krajih, pa lahko preskočil par strani nauk in navodil, kakor „sto malih pripovedi za mladino“, kjer nisem mogel preskočiti nobenega, če nisem hotel pustiti cele knjižice v miru. Tak sem še vedno. Zdi se mi celo, da se je še povečalo moje nasprotstvo napram razvijanju nauk in da še kdaj najdem dokazov, da ni treba spoštovati staršev kar zato, da bi se nam dobro godilo. Morebiti se mi še celo zgodi, da ne bodo niti šolski nadzorniki več zahtevali od učitelja, naj razvija nauk? — Kdo ve, čudni časi gredo v domovino! (Dalje).

Razgled.

Jezikovni drobiž.

Glas *l* v izreki in pisavi. Leta 1899. je izšel Levčev „Slovenski pravopis“, v katerem je bilo navedeno: „Kdor pred soglasniki in na koncu besed *l* čisto izgovarja tisti se spakuje, govori tuje in prisiljeno ter dela silo narodni govorici“. Ta stavek je bil povod hudemu sporu med našimi jezikoslovci. Proti taki izreki se je takoj oglasil prof. Perušek (knjižica „Bravec ali bralec“) in pridružil se mu je med drugimi dr. Ilešič (v Popotniku l. 1899). Učeni P. St. Škrabec je pa naprosil najboljšega slovanskega fonetika dr. J. Baudouin de Courtenaya za mnenje in ta je tudi podal natančne dokaze (Cvetje XVII. zv. 12.) iz vseh slovanskih jezikov za trditev Škrabca in Levca. Škrabec navaja potem (Cv. XVIII.) mnoge slovnične za slovanske jezike, v katerih je povsod določeno, da se izreka *l* najbolj bliža glasu *v*, *u* ali *w*. Izjemo dela češčina, a na njo je vplivala nemščina. Sicer pa že slavni Kopitar omenja (Slovnica l. 1808.), da je najboljšje pisati *l* (govoriti pa *u* ali *v*), vsaj je s tem ustrezno še mnogim drugim izjemam posebno, ker se tudi zraven pred *l*-om stoječi samoglasnik v govoru zelo izpreminja. Poljaki rabijo za *w* izgovarjajoči *l* poseben križani *l* in tako ga je uporabil na podlagi mnogih posvetovanj tudi Pleteršnikov slovar. V vsakdanji pisavi smo se navadili biti brez ločitve raznih *l*, Hrvati pa vendar tudi *u* ali *v* pišejo, kar izraža njih jezik mehkejšje že v knjigi (n. pr. dug: dolg, pun: poln, misao: misel). V to občutljivo ahilejevo peto knjižnega jezika je zopet posegel dr. Ilešič s predavanjem „Narečje in knjižni jezik v šoli“ (Pedagoški Letopis 1910. str. 140). Nikakor ne smemo torej misliti, da se mora dandanes vse narečjem pripoznati, kakor zahtevajo slučajno neke struje pri raznih narodih, ter s tolikim trdom ustanovljeni književni jezik zatajiti in razdirati.

Moja misel pa je, da bi lahko tudi dr. Ilešič priznal glede *l*-a svobodno izreko, ker bi se to najboljšje strinjalo z njegovimi nazori o narečjih, posebno tudi glede teorije in prakse pri jezikih, n. pr. s spisom „Wesen u. Charakter der slov. Schriftsprache“ iz leta 1899. S tem bi bila mnogoletna pravda glede *l*-a skoraj končana. Vse dokaze navesti bi tu bilo preobširno in so jih sploh že drugi z veliko vztrajnostjo predstavili. Le nekoliko naj pojasnim, ker čutimo v šoli kako markanten je glas *l* in kako se je omehčal ali stopil pri drugih narodih. Francozi imajo v svojem jako jasnem književnem jeziku tudi svoj mehki ali topljeni *l* (son mouillé), ki se posebno na koncu mnogih besed stopi v ej, aj, oj, uj, n. pr. Marseille (prej grško Massalia, lat. Massilia), Versailles, broillard (izg. Marsej, Verzaj, brujard). Tudi pri Germanih so znane take izpremembe. Smeli bi se tedaj tudi mi poleg drugih Slovanov še nekako ponašati z našim izpremenljivim *l*-om, ali pa s kako drugo izpreminjavo, ker je to prednost vseh živih jezikov. Dostavim še, da ima knjižni jezik svojo svrhu in pravico, narečje pa svojo in se ti svrhi med seboj

razumno podpirati kakor vid in sluh v posebno skupno svrho. Pisava ustreza vidu, naraje pa sluhu, oboje pa stremi po stalnosti in skupnosti, zato so vsakemu knjižnemu jeziku priznani fonetični in historični viri.

F. F. Lužar.

Časopisni vpogled.

„Školski Glasnik“, list za šolo i učitelje, organ srpskog narodnog učiteljstva u karlovačkoj metropoliji. 1911, br. 3, 4, 5 in 6. Iz člankov: Malo uporedjenja. Člankar primerja sedanje šolske razmere ogrskih Srbov z onimi pred 40 leti in z razmerami v Srbiji ter v Hrvatski in Slavoniji.

Nikola Radojčić, Braća Suvarovi srpski učitelji. Ko je po Požarevačkem miru leta 1718. velik del Srbov prišel pod avstrijsko vladu, je kazala ista močno stremljenje združiti pravoslavne Srbe z rimsko cerkvijo. S tem očitnim namenom so otvorili jezuiti v Belgradu srednjo šolo. Da bi obvaroval svojo vladikovino pred rimskokatoliškim unijatstvom, je takratni belgrajski metropolit Mojsije Petrović naprosil ruskega carja Petra I. za cerkveno orodje in za dva učitelja, ki bi otvorila pravoslavno šolo. Tako je prišel Maksim Suvarov leta 1726. v Karlovec in tam otvoril šolo dne 1. oktobra. Suvarov je imel prestati velike težave; bil je bolehen in svojeglaven, vrh tega ljudstvo nevajeno šole iste ni maralo. Po smrti metropolita Petrovića (1730.) je Maksim Suvarov zapustil nehvaležno službo, odšel na Dunaj ter se od tam vrnil na Rusko. Vendar je v zvezi s svojim bratom Petrom, ki je imel šolo v Aradu, pripravil med Srbi tla za šolo ter razširil znanje ruskega jezika.

Predlog zakona o izmenama i dopunama u zakonu o narodnim školama od 14. aprila 1904. godine u kraljevini Srbiji. Dne 13. novembra 1910 so srbski poslanci Milojević, Marković in Stojković stavili predlog za izpremembo šolskega zakona. Izpremembe bi se naj tikale zlasti šest točk: 1. Zidanje in izdržavanje šol bi se naj preneslo od občin na okraje ter bi se stroški krili z okrajnim šolskim davkom. Šolski vodja bi naj bil obenem blagajnik in knjigovodja svoje šole. 2. Učiteljske plače se naj določijo na 1800 dinarjev začetne plače, ki se s šestimi štiriletnicami po 450 dinarjev dvigne na 4500 dinarjev. 3. Nadzorstvo nad ljudskimi šolami se naj poveri učiteljem, ki jih učiteljstvo samo voli iz svoje sredine na dobo pet let. 4. Učitelj bodi prost cerkvene službe. 5. Učitelji se naj nastavljajo stalno v enem kraju, od koder morejo biti kazenskim potom prestavljeni le vsled sodne obsodbe zaradi nečastnega čina. Učiteljska zakonska dvojica ne sme v nobenem slučaju biti ločena. 6. Izven šole sme učitelj opravljati vsako častno delo. (Zdaj n. pr. ministrska odredba brani učiteljem pripravljanje dijakov za sprejemni izpit v gimnazije.) Te zahteve se krijejo s sklepi lanske učiteljske skupščine.

Zdravlje u školi. Članek pozdravlja ustanovo šolskih zdravnikov in razpravlja nekatera šolsko-higienska vprašanja.

Dositelj Obradović (rojen 20. oktobra 1739, umrl 28. marca 1811). Članek s sliko v spomin stoletnice njegove smrti.

F. V.

Kaj čita slovanska mladina? Moravski dnevnik „Lidové Noviny“ je posvetil 112 strani obsegajočo božično številko dne 24. grudnia p. l. mladini. Kaj je tu povestic in pesmi, originalnih in prevedenih, koliko risb in slik, koliko člankov o vzgoji, o otroški psihologiji, kazenskih sodiščih za mladoletne, o varstvu otrok, o glasbi v otroškem življenju, o otroških delavnicah! Iz te številke se poučiš lahko o slovanski mladinski literaturi, o založništvih in o vsem, kar zanima učitelje in starše. Bilo bi najbolje, ko bi mogli podati slovenskemu učiteljstvu po vrsti članek za članekom, kar pa z ozirom na ogromno gradivo ni mogoče. Smatramo pa za svojo dolžnost, da podamo vsaj kratke posnetke iz člankov o slovanskem mladinskem slovstvu.

1. Rusi. J. K. Pojezdny (Jaromír Doležal): „Dětske časopisy v Rusku“. Rusi imajo razmeroma malo otroških listov. Nekaj nad 10 časopisov na 90.000.000 ljudi! A še ti časopisi so večinoma iz novejšje dobe. Starejši listi so samo: „Junaja (mlada) Rossija“, „Zaduševnoje slovo“, „Rodnik“ in „Igrušečka“. Prvi časopis te vrste je bil „Dětskoje čtenje“, ki izhaja od leta 1869. in ki si je leta 1906. izpremenil naslov v „Junaja Rossija“. Kar od začetka je zadel otroški časopis ob trdovraten odpor v ostali žurnalistiki, ki je stavila celo načelno vprašanje, ali so otroški listi potrebni in možni. Časopis baje zahteva čitatelje, ki čutijo potrebo, da zavzamejo svoje stališče s pojavom sočasnega življenja; te potrebe pa baje otroci nimajo in vsled tega jim ni treba lista. Uredništvo pa se ni dalo splašiti in je vstrajalo pri podjetju, ki so ga podpirali najboljši ruski umetniki: Turgenjev, Tolstoj, Barancevič, Zasodimskij, Mamin Sibirjak, Njemirovič Dančenko, J. Potapenko i. dr. Zlasti Tolstega „čitanke“ in otroške povesti so odslej neizčrpni vir otroških časopisov vseh narodov. Sedanjemu uredniku D. J. Tihomirovu se je posrečilo zbrati krog sebe vrsto izbornih mladinskih pripovedovalcev. „Junaja Rossija“ izhaja kot ilustriran mesečnik in stane štiri in pol rublja. Brezplačno priložilo označuje, da izhajajo v njej poleg spisov S. T. Aksakova tudi knjige Dikkensa in V. Huga.

Med najstarejše časopise štejemo „Zaduševnoje slovo“, ki izhaja v Petrogradu 35 let v Volfovi zalogi in sicer v dveh izdajah, v eni za manjše otroke, v drugi za starejše. Vsaka izdaja stane šest rubljev z množino prilog, slik, iger i. p. Najbolj zanimiva rubrika v tem listu je „poštni nabiralnik“, v katerem se izpovedujejo otroci, kaj jim najbolj ugaja, polemizirajo med seboj, objavljajo verze in si jih med seboj časih jako ostro kritikujejo. Iz te rubrike zvemo, da je najbolj priljubljena njihova pisateljica L. A. Čarska. Podobno rubriko so uvedli tudi nekateri drugi mladinski listi.

29. leto je dovršil „Rodnik“, ilustriran mesečnik za starejšo mladino, precej obsežen (časih do 200 strani). Stane 5 rubljev. Njegova posebnost je „Klub Rodnika“, ki je nekaj „poštni nabiralnik“, v katerem gospodarijo otroci po svoji volji in po svojem razumu.

„Igrušečka“ je zadnji izmed starejših mladinskih mesečnikov (sedaj 27. leto) z oddelkom „za najmlajše“ (Petrograd, 5 rubljev.)

„Svčtijačok“ izhaja 9. leto kot 14 dnevnik v Petrogradu za mlajše otroke. Za 3 rublje daje tudi priloge Musina, Bělouseva in nima posebnega pomena.

Zanimivejši in mnogo bolj razširjen je mesečnik „Solnyško“, ilustriran in zares cen (1 rubelj) list, namenjen mladini narodnih šol (6. leto v Petrogradu). Svoje čitatelje seznana najbolj z domovino.

Šolski deci je posvečena tudi „Zorjka“ v Vilni (6. leto, 3 rublje).

Jako dobra je „Semja (rodbina) i škola“, ilustriran mesečnik za mladino srednje starosti (6. leto v Moskvi, 3 rublje brez prilog).

Med najnovejšimi in najlepšimi je treba omeniti „Tropinka“ (stezica), ilustriran 14 dnevnik (5. leto, Petrograd, 3 rublje). Vsebina tega časopisa je sicer često fantastična, toda otrokom pristopna. Med sotrudniki šteje Baljmonta, Gippinsovo, Iranova, Kuprina, Merežkovskega, Sologuba, sama imena, ki so znana v najmodernejši ruski literaturi. Ilustracije so umetniške vrednosti.

Polmesečnik je še „Dětskij mir“ (svet) za 9 do 12 letno mladino (Moskva, 4. leto, 3. rublje). List si je pridobil zlato medaljo na marseillski razstavi in ima dragocene priloge, v katerih objavljajo spise S. Lagerlöfve, J. Londona, razen tega pa prinaša enciklopedični slovník za deco in otroške mode, kar je morebiti edino podjetje te vrste v vsej svetovni mladinski literaturi.

„Majak“ izhaja od leta 1901. pod vodstvom Gorbunova-Posadova, znanega razširjevalca dobrih knjig in popularizatorja vede v cenem podjetju „Posrednik“. Sam Tolstoj

se je ponudil temu listu za sotrudnika in je s tem nekako odlikoval list Gorbunova. Slabih člankov „Majak“ sploh nima. Glavni cilj mu je buditi v malih bralcih umetniško-literarni okus.

Popolnoma nov je ilustrovani mesečnik „Dlja dčetej“ (za deco, v Moskvi, za 3 in pol rublja).

Lani se je pojavil celo prvi otroški dnevnik za mladino od 8 do 12 let „Dčetskoje utro“ (Moskva, 6 rubljev).

Starejša mladina ima razen tega celo vrsto časopisov. Seznam ruske mladinske literature je izdal lani Malinovskij v Petrogradu (knjiž. mag. „Rodnoj mir“) za 15 kopejk, kjer najdeš v skrbnem pregledu vse najboljše ruske mladinske spise. Dr. Pivko.

Šolstvo na slovanskem jugu.

Hrvatski učitelji zase. Včera so priredili hrvatski učitelji v Zagrebu velik manifestacijski shod, na katerem so protestirali proti odgodi ureditve učiteljskih plač. Shoda se je udeležilo nad 1500 učiteljev in učiteljic iz vseh krajev Hrvatske in Slavonije. Po dolgi, mestoma nad vse burni debati je shod skoro soglasno med viharim pritirjevanjem sprejel tole resolucijo, ki jo je predlagal učitelj Köhler: Hrvatsko učiteljstvo, zbrano na izredni skupščini „Zveze hrvatskih učiteljskih društev“: 1. Izraža svojo nevoljo in ogorčenje, da materialni in pravni odnošaji hrvatskega učiteljstva niso bili urejeni v zadnjem saborskem zasedanju. 2. Odklanja prazne pohvale in odločno odbija žalitve, ki so se ob priliki saborskih razprav zagrešile od gotovih ljudskih zastopnikov na hrvatskem učiteljstvu, ker je svrha teh napadov očitna, da bi se z neresničnim opisovanjem ogorčenja, ki je zavladalo med učiteljstvom, izbijal strankarski kapital. 3. Da se delovanje učiteljstva v vseh kulturnih in humanitarnih društvih ustavi in da učiteljstvo ne sodeluje več pri volitvah v občinske zastope, županijske skupščine in v sabor. 4. Učiteljstvo bo omejilo svoje delovanje v šoli na predpise šolskega zakona in bo poučeval vsak posamni učitelj ne več kakor 80 učencev, in 5. Celokupno učiteljstvo, ne glede na to, če združeno v „Zvezi“ ali ne, se zavezuje, da bo te sklepe izvedlo tudi v praksi.

Iz referata ki ga je povodom poseta srbskih profesorjev v Ljubljani dne 28 aprila t. l. podal profesor Živanovič o srbskih šolah in njih razvoju posnemamo: Leta 1808. je bila v Belgradu ustanovljena prva srbska srednja šola, ki zasluži to ime, pa tudi ona je v kratkem času prenehala in šele pozneje zopet zacvetela. Kar je srednjih šol, ki imajo najstarejšo zgodovino brez presledkov pa prvači Kragujevac, za Kragujevcem pride šele Belgrad in potem druga mesta. Danes ni nobeno količjak večje mesto brez gimnazije. Belgrad ima n. pr. danes 3 moške in 1 žensko gimnazijo. Celih gimnazij je potem sedem. Sedem mest ima potem gimnazije do VI. razreda, štiri mesta do IV. razreda. Nobene gimnazije pa ne moremo imenovati klasične ali humanistične, vse gimnazije imenujemo lahko realne gimnazije. Poleg teh je v Srbiji tudi še 22 privatnih gimnazij, v celem tedaj 43 gimnazij, in sicer 28 moških in 15 ženskih, na katerih poučuje 453 moških in 150 ženskih učnih moči. Preden postane kdo na gimnaziji višji učitelj, mora prebiti pet let kot suplent in kot učitelj, 15 let pa mora službovati oni, ki hoče postati ravnatelj kake gimnazije. Službena doba traja 30 let za profesorje, 35 let za učitelje. Obvezani so predavati ravnatelji po 5 ur, učitelji in profesorji 15 do 18 ur, oziroma 16 do 20 ur. Plače učiteljev variirajo med 2400 do 6000 dinarjev, one ravnateljev pa od 5000 do 7000 dinarjev, plače ženskih učnih moči so manjše, namreč od 1500 do 3000 dinarjev. Vsaka srednja šola ima tudi svojega šolskega zdravnika, obstoji pa zakonski projekt in je brezdvomno, da bo uveljavljen, da se uvedejo na vseh šolah šolski zdravniki. Maksimum učencev po raznih razredih znaša v najnižjih 50 učencev, v prihodnjih 40 in v najvišjih 30. Redna izpita sta na gimnaziji samo dva in sicer v IV. in VIII. raz-

redu in so obligatni predmeti za ta izpita poleg učnega jezika matematika, občna zgodovina in nemščina pri izpitu v IV. razredu, učni jezik, matematika, občna zgodovina in nemščina ali latinščina v VIII. razredu. Kdor pade iz srbsčine same ali iz dveh drugih predmetov, mora ponoviti eno leto. Sprejemajo se pa v gimnazije učenci samo med 10. in 13. letom. Vseh učencev je na srbskih srednjih šolah 14.490 in od teh 12.380 na drž-šolah. V šolskem načrtu je odmerjenih največ ur matematiki in sicer 32. Skozi vse razrede se uči srbsčina, matematika in nemščina. Grški jezik, ki se ga lahko izbere učenci, propada in v zadnjih letih se noben učenec ni prijavil za grščino. Notranja uprava leži v rokah ravnateljev. Mnogo pozornosti se obrača tudi na telesno vzgojo. Na III. belgradski gimnaziji traja pouk do pol 1. ure popoldan, zato so prosti vsi popolnevi v tednu, po drugih srednjih šolah pa imajo k večjemu dvakrat na teden popoldanski pouk.

Razne vesti.

Določanje geografične dolžine. Matematik Poincarre je sporočil francoski akademiji znanosti nov način določanja zemljepisne dolžine s pomočjo brezžičnega brzovanja med dvema mestoma. Poskusi med Bizerto in Parizom, to je 1500 km daleč, so izkazali presenetljive rezultate. Brzjavni znak, ki so ga uporabljali za določanje zemljepisne dolžine, je prišel iz te razdalje v eni stotinki sekunde.

Koliko vrst rastlin poznamo. Prvi botanik pred približno 2200 leti, neki Theophrastus, je poznal 500 različnih rastlin. Po preteku 300 let jih je naštel Dioskorides približno 600. Okoli leta 1650. jih navaja Bauhin že 5266 in Line v sredi 18. stoletja 8551. Že v letu 1819. je pa poskočilo, kakor navaja de Candolle, število rastlin s cvetom na 30.000, po Sindleyu v letu 1845 na 80.000 in po Duchartreju na 100.000. — S cvetnim, kalnim prahom pa je naštel 25.000 vrst. Sedem let pozneje pozna neki Saccardo že 174.000 rastlinskih vrst. In danes navaja profesor Bessey, botanik na vseučilišču Nebratka število rastlinskih vrst, ki so botanikom vobče znane, na 210.000. Kako skromno je število pred komaj poldrugim stoletjem 8551 proti 210.000! In še s tem številom rastlinske vrste niso izčrpane. Še bolj bogata je zemlja v tem oziru. Bessey sam trdi, da je prepričan, da znaša število vseh na zemlji se nahajajočih rastlinskih vrst približno 400.000, tako da nam jih je že pri tem kolosalnem napredku znana šele komaj dobra polovica.

Na Ogrskem izkazuje statistika zadnjega leta 428.155 otrok, ki niso obiskovali šole, dasiravno so bili v šoloobvezni starosti.

Kmetje in šola. Splošno se misli, da se kmetje vedno le potegujejo za skrajšanje šolske dobe. Zato je zanimiv slučaj, da so v Franciji ravno kmetje začeli akcijo za podaljšanje šolske dobe. Obiškujejo tudi že nadaljevalne tečaje od 16. leta naprej. Taki tečaji za odrasle so na Francoskem zelo razširjeni in štejejo med svojimi obiskovalci do pol milijona moških in četrt milijona žensk.

Pestalozzijevo posestvo. Učiteljsko društvo v Baselu namerava postaviti Pestalozziju spomenik, ki bi bil vreden tega velikega pedagoga. Kupilo je nekdane njegovo posestvo v Neuhofo in bo tam ustanovilo vzorno poljedelsko šolo z imenom „Schweizerisches Pestalozziheim“. Odbor je kupil 20 ha zemljišča za 120.000 mark, poprava poslopij bo stala 40.000 in 100.000 je preliminiranih kot osnovni kapital za gospodarske potrebe. Približno polovica te vsote je že nabrana.

Deževno drevo. V gozdovih Loreto v Peru raste drevo, ki bi bilo prava dobrot za kraje, kjer vlada pogosta vročina. To drevo je popolnoma razvito podobno navadnim listnatim drevesom. Doseže pa višino 18 metrov in zraste jako košato. Ima pa to izbornost, da vsesava v dežju neprimerno veliko vode. Ta voda se nabira v mesnatem delu debla in vejevja, da, celo v listih. Ko dež preneha in nastopi vročina, se

začne ta voda odtekati. Okrog in okrog pada pod drevesom pravi pravcati dež in namoči zemljo daleč naokolo. Vlada namerava ta deževna drevesa umetno izgojiti in jih zasajati v krajih, kjer povzroča suša veliko škodo.

Mala poročila.

Srbski profesorji v Ljubljani. V petek 28. aprila je dospelo okolo 50 srbskih profesorjev iz Srbije, da posetijo slovenske svoje tovariše ter se pouče o naših srednješolskih razmerah. Oficijelno jih je pozdravil profesor dr. Ilešič. Pri sestanku zvečer v „Narodnem domu“, je poročal prof. Živanović o srbskem šolstvu. (Glej šolstvo na slovanskem jugu.)

Tridesetletnica smrti Josipa Jurčiča. Dne 3 t. m. je minilo 30 let, kar je umrl Josip Jurčič, sloveči naš romanopisec in takratni urednik „Slov. Naroda“.

„Učiteljska Riječ“. Pod tem naslovom je jel izhajati v Grubišnopolju na Hrvatskem nov učiteljski list kot „glasilo učiteljstva kraljevine Hrvatske i Slavonije“. V programu pravi, da se bo v prvi vrsti boril za materialno izboljšanje hrvatskega učiteljstva. List izhaja vsak četrtek in stane na leto 6 K.

Reforma ljudske šole v Italiji. — Italijanska vlada je podala nov šolski zakon. V teoriji je bila šolska obveznost v Italiji od l. 1877. toda vkljub temu jo bilo 40 procentov analfabetov, kar kaže pomanjkanje šol. Dolžnost skrbeti za šole so imele občine, a je niso izpolnjevale, sedaj bo pomagala država. Doslej so plačevale občine 140 milijonov, država 21 milijonov lir za ljudske šole. Država hoče dati 16 milijonov več, da bo v nekaj letih dajala po 60 milijonov lir. Tako bodo država in občine dale 200 do 220 milijonov lir za šolstvo. Poleg tega bo država občinam dovolila 240 milijonov lir posojila za nove šole. Občine dobe brezobrestno posojilo, ki se plača v 50 letih. Tudi v vojašnicah in na vojnih ladjah bodo urejene šole. Posebno mnogo šol manjka na jugu. Reformirala se bodo tudi učiteljšča. Šolska reforma bo najlepši dar letošnjega jubilejnega leta.

Učiteljska deputacija ponesrečila. V Severni Ameriki je pri postaji Caston skočil iz tira poštni vlak, ki je vozil deputacijo 250 učiteljev v Washington k predsedniku Taftu. Vozovi so padli po strmini v globok graben, kjer so se užgali. Izpod razvalin so potegnili 25 mrtvih in 40 težko ranjenih potnikov.

Avstrijska muzikalno-pedagoška zveza se je osnovala povodom prvega muzikalno-pedagoškega kongresa (20.—23. aprila t. l.) na Dunaju. Namen zveze je, pospeševati razvoj celega glasbenega pouka ter povzdigniti gmotno in socialno stališče vsega glasbenega učiteljstva. Izmed rezolucij kongresa, glede izboljšanja šolskega pevskega pouka, je omeniti sledeče: Izpit učne usposobljenosti za pevski pouk na meščanskih šolah; obvezni pevski pouk na srednjih šolah; času primerno izboljšanje učnih načrtov; strokovno nadzorstvo; ustanavljanje in podpiranje pevskih šol za otroke; nadaljevalni tečaji za pevske učitelje vseh kategorij; ustanavljanje ljudskih pevskih društev; višja splošna in strokovna naobrazba pevskega in glasbenega učiteljstva srednjih šol in učiteljšč. Muzikalno-pedagoški kongresi se bodo vršili — po vzoru v Nemčiji — odslej pri nas vsako drugo leto. Vprašanje, ki je velikega kulturnega pomena, pa je prišlo na ta način v tok.

H D.

Ogrski minister prosvete proti srbskim pesmim. Ogrski minister prosvete ne dovoljuje iz „načelnih razlogov“, da bi se Zmajeve pesmi delile kot nagrade v državnih šolah, ker se duh teh pesmi „ne strinja z vzgojno smerjo državnih ljudskih šol“. (O Zmaju glej: dr. M. Šević, „Dečja književnost srpska“ v Pedagoškem Letopisu X. zvezek l. 1910.)

r.

Učiteljska tiskarna,

registrovana zadruga z omejenim jamstvom,

Ljubljana, Frančiškanska ulica 8

S
v
o
j
i
k
s
v
o
j
i
m
!!

Priporoča slavnim krajnim šolskim sve-
: tom, šolskim vodstvom in učiteljstvu :

uradne tiskovine

: iz svoje zaloge. :

Cenike pošiljamo na zahtevo zastonj. : Po-
strežba točna. : Tudi vse tiskovine za župan-
stva ima tiskarna po zmernih cenah v zalogi.

Tiskarna sprejema vsa v tiskarsko stroko
spadajoča dela ter jih izvršuje okusno in
: po solidnih cenah. :

Tiskovine v enobarvnem in večbarvnem
tisku. : Tiskanje muzikalij in časopisov.

: **LITOGRAFIJA** :

IN

: **STEREOTIPIJA** :

Telefon št. 118. : Poštna hran. št. 76.307.

S
v
o
j
i
k
s
v
o
j
i
m
!!

RAZPIS NATEČAJEV.

□ □ □

Učiteljske službe.

Štev. 498/11/P.

Na petrazredni ljudski šoli v Ptujski okolici se stalno namesti služba učitelja oziroma učiteljice z dohodki po I. krajnem razredu.

Prosilci in prosilke za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potem do 15. maja 1911 pri krajnem šolskem svetu v Ptujski okolici.

Dokazati je znanje obeh deželnih jezikov.

Okrajni šolski svet Ptuj, dne 14. aprila 1911.

Predsednik:

Dr. Netolietzka s. r.

Štev. 290.

Na štirirazredni ljudski šoli v Globokem je stalno popolniti mesto učitelja oziroma učiteljice z dohodki II. plačilnega reda.

Prošnje za to službo je vlagati po službenem potu pri krajnem šolskem svetu v Globokem do 15. junija 1911.

Okrajni šolski svet v Brežicah, dne 15. maja 1911.

